



สสส. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ

คู่มือการจัดทำ

โครงการชุมชนสุขภาพะ



พศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรวุฒิ

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาวะ

ISBN : 978-616-7375-59-5

พิมพ์ครั้งแรก : มกราคม 2554

จำนวน : 500 เล่ม

ผู้เขียน : ผศ.ดร.ภก.พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
pongthep.s@psu.ac.th

บรรณาธิการ : ปรีดารัตน์ ศรีรัตนนทีกุล
วินิจ ชุมนุรักษ์
เชภาดร จันทร์หอม



จัดพิมพ์โดย : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ชั้น 10 อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้และอาคารบริหารวิชาการ (อาคาร LRC)
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-282900-2
www.southhsri.psu.ac.th

คำนำ

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สจรส.ม.อ.) ร่วมดำเนินงานกับแผนงานสนับสนุนโครงการเปิดรับทั่วไปและนวัตกรรม (สำนัก 6) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และรับผิดชอบเป็นกลไกการพัฒนาผู้เสนอโครงการระดับภาคในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อพัฒนาผู้เสนอโครงการและภาคีทุกระดับให้ได้รับการฝึกทักษะเรียนรู้การเขียนโครงการที่มีส่วนร่วมในขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สุขภาวะในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมา แม้จะมีการบริหารจัดการ การวางขั้นตอนกระบวนการสนับสนุนพัฒนาผู้เสนอโครงการแล้วก็ตาม แต่ก็พบหลายเหตุปัจจัยที่เอื้อต่อการผลักดัน และอุปสรรคในการพัฒนาโครงการต่อผู้เสนอโครงการและภาคีทุกระดับ จึงควรวางระบบการพัฒนาผู้เสนอโครงการให้ครอบคลุมทั้งมิติการจัดการระบบสุขภาพควบคู่ไปกับทักษะการเขียนโครงการ

ดังนั้น การพัฒนาด้านการเขียนโครงการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยคู่มือและเครื่องมือ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เสนอโครงการและภาคีทุกระดับเกิดการจัดการและเกิดแนวคิดที่สามารถสร้างเสริมสุขภาพได้อย่างสร้างสรรค์ และมีคุณภาพตามบริบทของชุมชน และเกิดประโยชน์ต่อส่วนร่วม ตลอดจนมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้คู่มือในการวิเคราะห์และวางแผนการจัดการชุมชนในพื้นที่ ให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อันเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับการสนับสนุนทุนของสำนัก 6 สสส.

หนังสือ “คู่มือการจัดทำโครงการชุมชนสุขภาวะ” เล่มนี้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อให้ผู้เสนอโครงการและภาคีทุกระดับที่สนใจทักษะการเขียนโครงการ สามารถนำความรู้ไปใช้ทั้งด้านการวิเคราะห์ การวางแผนและการจัดการได้อย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน พร้อมทั้งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพทักษะการเขียนโครงการแบบมีส่วนร่วม โดยภายในเล่มบรรจุเนื้อหาสาระหลัก เช่น ระบบการจัดการสุขภาพ การทำแผนสุขภาวะ การเขียนโครงการ เป็นต้น

ผู้เขียนขอขอบคุณอย่างสูงต่อคณะทำงานและเครือข่ายสุขภาวะภาคใต้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดัน และสนับสนุนให้เกิดการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จนสำเร็จลุล่วง

ผศ.ดร.พงศ์เทพ สุธีรัฐดี
สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

สารบัญ

บทที่ 1	ความเป็นชุมชน	4
บทที่ 2	ระบบสุขภาพ และการจัดการระบบสุขภาพ	13
บทที่ 3	การจัดการระบบสุขภาพชุมชน	16
บทที่ 4	การทำแผนสุขภาพ	23
บทที่ 5	การเขียนโครงการ	25
ภาคผนวก	29
	ภาคผนวก 1	30
	ภาคผนวก 2	49
	ภาคผนวก 3	57

บทที่ 1

ความเป็นชุมชน

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน 2524 : 72) ได้ให้ความหมายคำว่า ชุมชน (Community) ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นกลุ่มย่อยในสังคมที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกับลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่า และมีความสนใจร่วมที่มีความเฉพาะมากกว่า มีการประสานความร่วมมือกันในวงแคบกว่า

2. เขตพื้นที่ ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตนเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสัมพันธ์ใกล้ชิดกว่า และมีความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจมีสิ่งเฉพาะบางประการที่แสดงถึงความผูกพัน เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา เป็นต้น

3. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งหมดที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม ความเป็นชุมชนจึงเกิดขึ้นเมื่อคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์กันมีความกลมเกลียวกัน ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัว ระดับเครือญาติ ผูกพันกันทั้งพื้นที่ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล หรือระดับที่ใหญ่ขึ้น

ชุมชนเข้มแข็ง ฐานของประเทศ

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูของสังคมที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ทุนทางเศรษฐกิจ รวมถึงต้องสร้างทุนเหล่านี้ให้มีมากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลักโดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน และระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

การเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง ต้องส่งเสริมให้เกิดการรวมตัว เพื่อร่วมคิด ร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ สร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตามภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ขณะเดียวกันต้องส่งเสริมให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ยังต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้

เมื่อชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและ

วัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนที่ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนก็จะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากความยากจนตลอดไปแล้ว ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

INN ทฤษฎีแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยสองมือเรา

นพ.ประเวศ วะสี ได้นำเสนอทฤษฎีแห่งพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม ด้วย INN

I คือ Individual หรือพลังแห่งความเป็นปัจเจกชน ที่ทุกคนมีพลังของสองมือที่สามารถสร้างสรรค์ที่ติงามเพื่อเปลี่ยนโลกรอบๆตัวเราได้

N คือ Node หรือการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคล เป็นกลุ่ม ชมรม องค์กรอาสาต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะสร้างสังคมที่ดีกว่าในมิติด้านต่างๆตามที่ตนเองถนัด

N คือ Network เป็นการรวมตัวเป็นเครือข่ายของกลุ่ม เชื่อมต่อกันระหว่างกลุ่ม นำพลังแห่งเครือข่ายไปขับเคลื่อนให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ดี สร้างวัฒนธรรมค่านิยมใหม่ในสังคมที่เหมาะสม สร้างระบบตาข่ายแห่งมนุษยธรรมรองรับผู้ที่ยึดโอกาสหรือยากลำบากกว่า ความเป็นเครือข่ายจะเป็นพลังแนวราบที่ยืดหยุ่นแต่ทรงพลัง ไม่ติดกรอบแห่งอำนาจ ไม่ติดกรอบของระเบียบและสายการบังคับบัญชา ไม่ติดกรอบแห่งผลประโยชน์ เป็นพลังที่พร้อมรวมตัวอย่างเหนียวแน่น หรือแยกกันสร้างสรรค์ตามแต่สถานการณ์จะเรียกร้อง

หากมีความต่อเนื่องของการขับเคลื่อนทั้ง 3 ระดับ ย่อมเกิดการขยายตัวของคุณภาพใหม่ขึ้นในสังคมได้ในที่สุด

ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

ประกอบด้วย 3 แนวทางหลัก ได้แก่

1. การบริหารจัดการกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ และจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชนโดยคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก ก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่าย การเรียนรู้ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

1) การส่งเสริมการรวมตัวของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยเสริมหนุนให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการรวมตัวกัน ในรูปแบบที่หลากหลายที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการรวมตัวของชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ

2) การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดยพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและปรับให้ทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่างๆ จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ร่วมคิดร่วมทำร่วมกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเองด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ส่งเสริมให้กลุ่มปราชญ์ กลุ่มแกนนำและผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับความหลากหลายของทุนในชุมชน ควบคู่กับการฟื้นฟูความรู้พื้นฐาน

- 3) การสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชนพร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ด้วยการส่งเสริมความมั่นคงของครอบครัว การจัดการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิชุมชน รวมถึงการเฝ้าระวัง ช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติต่างๆ

2. การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการบูรณาการกระบวนการผลิตบนศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงภายในชุมชน และการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในการลงทุนสร้างอาชีพ และรายได้ที่มีการจัดสรรประโยชน์อย่างเป็นธรรมแก่ชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมบทบาทสตรีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนและนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจน โดย

- 1) สนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์และพัฒนาระบบเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย
- 2) ส่งเสริมภาคการผลิตและบริการในการเคลื่อนย้ายเครื่องจักรหรือกิจกรรมบางส่วนไปสร้างอาชีพ และการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน
- 3) ส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างเครือข่ายองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือภาครัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ บนหลักของความโปร่งใส มีระบบการบริหารจัดการที่ดี ใช้งานทรัพยากรในพื้นที่
- 4) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้าและบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง เช่น เกษตรอินทรีย์ อาหารสุขภาพ หัตถกรรม บริการสุขภาพ บริการการท่องเที่ยว เป็นต้น
- 5) สร้างระบบการบ่มเพาะวิสาหกิจชุมชน สร้างผู้ประกอบการใหม่ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการ การตลาด องค์กรความรู้เกี่ยวกับการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พัฒนามาตรฐานสินค้า การสร้างตราสินค้า การจัดการเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา และการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพของกลุ่มต่างๆ

3. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน ด้วยการส่งเสริมสิทธิชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสงวนอนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนา ใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดย

- 1) สร้างความตระหนักรู้ของชุมชนในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อวิถีชีวิต รวมทั้งกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่นให้ชุมชนที่มีศักยภาพเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) สนับสนุนกลไกชุมชนและเครือข่ายในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกับการผลิตเพื่อการยังชีพของชุมชนอย่างเป็นธรรม อาทิ การใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในท้องถิ่นเพื่อความมั่นคงด้านอาหารและเป็นสมุนไพรเพื่อรักษาโรค โดยไม่ส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งอาหาร เป็นต้น
- 3) เสริมสร้างองค์ความรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นภาคีหลักในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน และภาคีที่เกี่ยวข้อง
- 4) ให้ชุมชนในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และมีการใช้ และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรมและยั่งยืน.

ตัวอย่างชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษาบ้านหนองกลางดง ตำบลศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

“หนองกลางดง เป็นชุมชนที่โดดเด่นและอยู่ในความสนใจของหน่วยงานขับเคลื่อนสังคมทั้งภาครัฐ และภาคประชาสังคมอยู่ในปัจจุบัน จนถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นชุมชนต้นแบบ ชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนน่าอยู่ตลอดเวลา”

บ้านหนองกลางดงเริ่มเป็นชุมชนย่อยๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2498 โดยมีผู้คนที่อพยพมาจาก อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ประมาณ 10 ครอบครัว ซึ่งปัจจุบันมีการขยายจำนวนครอบครัวกว่า 265 ครอบครัว โดยมี นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน รวมเวลากว่า 14 ปี (เป็นผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่วันที่ 17 มกราคม 2539)

จากเดิมที่ชุมชนกำลังประสบภาวะล้มละลายทางเศรษฐกิจ มีหนี้สินรวมสูงถึง 18 ล้านบาท และ 80% ของที่ดินทำกินถูกจำนองในธนาคาร รวมถึงภาวะความล้มเหลวทางสังคม จากการพนันและยาเสพติด มาวันนี้เงินในกระเป๋าของคนในหมู่บ้านกลับเพิ่มขึ้น และ 75% ของที่ดินในหมู่บ้านกลับถึงมือเกษตรกร พร้อมกับคุณภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี นับจากการเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหนองกลางดงของ “นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์” โดยหนองกลางดงมีกิจกรรมและเรื่องราวที่น่าสนใจหลายอย่าง แต่ที่โดดเด่นก็คือ เรื่องแผนชุมชนและบทบาทของผู้นำอย่างผู้ใหญ่โชคชัย

“ผู้ใหญ่โชคชัย” เผยเคล็ดลับความสำเร็จไว้ว่า วิธีการบริหารจัดการชุมชนอย่างได้ผลคือ การดึงคนในชุมชนเข้ามารวมกันแก้ไขปัญหาของตัวเอง แต่การดึงคนในชุมชนเข้าร่วมจัดการกับปัญหาไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิด แรกเริ่มผู้ใหญ่โชคชัย ใช้การจัดเวทีระดมความเห็นของคนในหมู่บ้าน เพื่อดึงคนเหล่านั้นมาร่วมในการแก้ไขปัญหาแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะคนส่วนใหญ่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นและยังไม่เกิดความตระหนักถึงความ เป็นเจ้าของปัญหาที่ต้องลุกขึ้นมาแก้ไขด้วยตนเอง

ผู้ใหญ่โชคชัย จึงได้หันไปจัดทำระบบฐานข้อมูลในชุมชน โดยเริ่มจากการออกแบบสำรวจและลงไปเก็บข้อมูลเชิงลึกจากคนในพื้นที่ ทำให้พบข้อมูลที่น่าตกใจ คือ ปัญหาหนี้สิน โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีที่ดินจำนวนมาก ยิ่งประสบปัญหาหนี้จำนวนมาก เพราะนำโฉนดไปจำนองธนาคารเพื่อดึงเงินอนาคตมาใช้ จากการสำรวจในปี 2540 พบว่า ที่ดินกว่า 80% ในหมู่บ้านหนองกลางดง ถูกจำนองในธนาคาร เพื่อนำไปซื้อโทรศัพท์มือถือ รถกระบะ หรือสร้างบ้านราคาแพง และส่วนหนึ่งของผลพวงจากการถูกเอาเปรียบของโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรที่พ่อค้าคนกลางและเจ้าของธุรกิจส่งออกทางการเกษตรรายใหญ่เป็นผู้ได้ประโยชน์ ฐานข้อมูลที่ได้จากการลงไปเก็บแบบสำรวจ ถือเป็นกระจกสะท้อนถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในหมู่บ้านได้อย่างดี และทำให้คนในชุมชนเริ่มตระหนักถึงปัญหาร่วมกัน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้ไปจัดระบบ พร้อมกับเชิญชวนชาวบ้านร่วมกันสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของการแก้ปัญหาและความต้องการในชุมชน ผู้ใหญ่โชคชัย เล่าว่า “สิ่งแรกที่คนในชุมชนต้องการมากที่สุดคือ การแก้ปัญหาหนี้สิน ที่มียอดรวมในหมู่บ้านสูงถึง 13 ล้านบาท

จึงหาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกันด้วยการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เช่นการผลิตปุ๋ยชีวภาพแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การเพิ่มมูลค่าผลผลิต จากเดิมในพื้นที่ปลูกสับปะรด 631 ไร่ แต่ผลผลิตเป็นลูกเล็กขายไม่ได้ราคา จึงขอ งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลสร้างโรงกวนสับปะรด จนเพิ่มมูลค่าได้ 1 - 2 ล้านบาทต่อปี รวมถึง การจัดทำร้านค้าชุมชน ปั่นน้ำมัน ซึ่งมีการทำสัจจะร่วมกันในหมู่บ้านว่าจะไม่ซื้อของจากข้างนอก และการจัดตั้ง กองทุนชุมชนกู้ยืมในดอกเบี้ยต่ำ”

สำหรับกลไกการดึงคนในชุมชนเข้ามาบทบาท ได้ทำผ่าน “สภาผู้นำ” ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่า “ไม่มีใครเก่งทั้งหมด แต่ควรเอาคนเก่งในแต่ละเรื่องมารวมกัน และสร้างเป็นทีมบริหาร” ซึ่งวิธีการได้มาคือ ให้ชาวบ้านเป็นผู้คัดสรรคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ จนได้ตัวแทนจำนวน 59 คน เลือกมาจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ กลุ่มละ 4 คน ทั้งหมด 14 กลุ่ม เมื่อรวมกับ อบต. ผู้สูงอายุ พระและผู้ใหญ่บ้าน ก็จะครบ 59 คน โดยมีวาระ 2 ปี

“สภาผู้นำ” จะเป็นผู้เสนอแผนและทิศทางการพัฒนา(แผนชุมชน)ให้กับคนในหมู่บ้าน เมื่อได้รับ จินตนาการของคนในหมู่บ้านแล้ว จึงนำแผนหรือโครงการที่คิดไว้เสนอไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจัดสรร งบประมาณสนับสนุน และเสียงของสภาผู้นำถือเป็นเสียงสำคัญที่องค์กรปกครองท้องถิ่นต้องรับฟัง เพราะถือเป็นความอยู่รอดในการลงสมัครครั้งถัดไป เนื่องจากสภาผู้นำมีที่มาจากตัวแทนของแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านนั่นเอง และสิ่งที่ได้รับการร่วมลงแรง คือผลสัมฤทธิ์ทางการเงิน และความเข้มแข็งของชุมชน

มาวันนี้ที่ดินบ้านหนองกลางดง 72% กลับถึงมือเกษตรกรอีกครั้ง คนในชุมชนมีรายรับเพิ่มขึ้นจาก 16.6 ล้านบาท ในปี 2543 เป็น 35.2 ล้านบาท ในปี 2550 และมีหนี้สินลดลง จาก 13.8 ล้านบาท ในปี 2543 เหลือเพียง 7.8 ล้านบาท ในปี 2550

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยากยิ่งกว่า คือ การรักษาความสำเร็จนั้นให้คงอยู่ ผู้ใหญ่โชคชัย มักย้ำเสมอว่า “การส่งไม้ต่อให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาบริหารจัดการ จะทำให้ความเข้มแข็งของหมู่บ้าน หนองกลางดงคงอยู่ต่อไป”.

ตัวอย่างชุมชนนำอยู่ : กรณีศึกษา ชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คนไทยเกือบทั้งประเทศมารู้จัก “ประยงค์ รณรงค์” เอาเมื่อเดือนสิงหาคมที่ผ่านมา เมื่อมีการประกาศว่าเขาคือผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชนปี 2547 และชื่อ “ไม้เรียง” ก็เป็นที่รู้จักในฐานะชุมชนแห่งการพึ่งตนเองไปพร้อมกัน

มูลนิธิรางวัลรามอนแมกไซไซส่งคนมาค้นหา “ผู้นำ” ในชนบทไทยหลายปีแล้ว จนกระทั่งมั่นใจว่าได้พบ “ของจริง” จึงได้ประกาศยกย่องให้เกียรติ

ไม้เรียงคือตำบลหนึ่งในอำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอดีตเมื่อประมาณสามสิบปีที่แล้ว โด่งดังด้วยเรื่องแร่ที่เขาสุญย์ ที่ซึ่งผู้คนทั่วประเทศหลั่งไหลไปขุดสมบัติ หวังร่ำหวังรวยกัน ขุดกันจนควนพรุน ลึงแหวดล้อมพังก็ยังไม่เห็นใครรวยกันซักกี่คน ที่แน่ๆ คือวิถีชุมชนไม้เรียงเปลี่ยนไป กลายเป็นแดนเดือนสนธยา หาร่องรอยของความเป็นชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้เลย

แต่ปาฏิหาริย์แห่งการเรียนรู้มีจริง ไม้เรียงวันนี้ต่างจากวันวานแบบหน้ามือเป็นหลังมือเพราะพลังทางปัญญา ไม่ใช่เพราะแร่ลึกลับ อำนาจบารมีและวิถีแบบทุนนิยมที่ไหน

คนอย่างประยงค์ รณรงค์ไม่ได้เกิดชั่วข้ามคืน แต่ค่อยๆ สร้างสมบารมีมาหลายสิบปี กลายเป็นปัญญาบารมีที่ก่อเกิดพลังการเปลี่ยนแปลง จากชุมชนที่เคยถูกทำลายด้วยวาทภัยแลหมตตะลุมพุกเมื่อปี 2505 ตามด้วยลิบกว่าปีแห่งความวุ่นวายของเขาสุญย์ ไม้เรียงได้พลิกสถานการณ์เดิมพันชีวิตจากเป็นรองมาเป็นต่อเพราะการสร้างสม “ทุนทางปัญญา”

กลุ่มผู้นำชุมชนไม้เรียงเริ่มการเรียนรู้ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2520 เพื่อหาทางแก้ไขปัญหายางพาราซึ่งชาวบ้านทั่วไปได้แต่ปลูก กรีดยาง แล้วเอาน้ำยางไปขายหรือทำได้อย่างมากก็รีดเป็นยางแผ่น เอาไปขายพ่อค้า ในราคาที่เขาเป็นผู้กำหนด

ปัญหาชาวสวนยางที่พวกเขาช่วยกันวิเคราะห์ได้ก็คือ ชาวสวนยางไม่สามารถกำหนดราคาเพราะคุณภาพยางแผ่นที่นำไปขายไม่สม่ำเสมอและแตกต่างกัน น้ำหนักพ่อค้าก็เป็นคนกำหนด ชั่งไปจากบ้านได้ 100 กก. ไปถึงพ่อค้าก็ชั่งอีกบอกว่าได้ 98 กก. ไม่ขายก็เอากลับบ้านไม่ได้ เพราะกินยางไม่ได้ ผลผลิตก็ขึ้นอยู่กับดินฟ้าอากาศ ตลาดก็ขึ้นอยู่กับพ่อค้าและนโยบายรัฐบาล ซึ่งอ้างแต่ตลาดโลกอยู่รำไปไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น

กลุ่มผู้นำไม้เรียงไปเรียนรู้ดูงานในโรงงานแปรรูปยางของรัฐและของพ่อค้า การเรียนรู้แบบนี้มาติดกันเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ยี่สิบกว่าปีก่อนถือเป็นเรื่องแปลก แต่นี่คือ “ไม้เรียง” ต้นแบบของการพัฒนา นำหน้าไปก่อนทุกเรื่อง

โรงงานแปรรูปยางของไม้เรียงก่อเกิดโดยการระดมทุนของชาวบ้าน 1 ล้านบาท สร้างโรงงานเอง บริหารจัดการกันเอง ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ทำในขนาดที่พอดีกับไม้เรียง พอดีกับทรัพยากร ผลผลิตคน ชีดความสามรถในการบริหารจัดการ ความรู้ตัวตระหนักว่า “พอดี” อยู่ตรงไหนสำคัญอย่างยิ่ง

โรงงานแปรรูปยางไม้เรียงกลายเป็นต้นแบบการพัฒนาที่รัฐบาลในยุคหนึ่งได้เอาไป “ปูพรม” ถึง 700 โรงทั่วประเทศ โดยเฉพาะในภาคใต้ คนที่ได้มากที่สุดจากโครงการนี้คงไม่ใช่ชุมชนแต่เป็นนักการเมือง ข้าราชการ และพ่อค้า

โครงการไม่ประสบผลสำเร็จและชุมชนไม่ได้อะไรเพราะไม่มีการเรียนรู้ อยู่ดีๆ มีคนเอาโรงงานไปตั้ง ชาวบ้านไม่พร้อมในการบริหารจัดการ ของอย่างนี้ไม่ใช่ใครก็ทำได้ เงินอย่างเดียวไม่มีประโยชน์ ใช้เงินไม่เป็นที่อาจเป็นโทษ เหมือนความแตกแยกที่เกิดกับชุมชนหลายแห่ง แตกแยกเพราะแย่งชิงผลประโยชน์จาก “โครงการ” ที่เข้าไปในชุมชน

ชาวไร่เรียงทำโรงงานแปรรูปยางอย่างได้ผลอยู่หลายปี ราคายางแผ่นของไร่เรียงสูงกว่าตลาดกิโลละหลายบาทเสมอ แต่ที่สุดก็พบว่านั่นไม่ใช่ทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ปัญหาของไร่เรียงไม่ใช่แค่เรื่องคุณภาพยาง แต่เป็นปัจจัยมากมายที่เกี่ยวข้องกันไปหมด และเพื่อจะแก้ปัญหาอะไรที่ใหญ่อย่างนี้ ชาวไร่เรียงตระหนักดีว่า จำเป็นต้องแก้ต้องมี “ยุทธศาสตร์”

นั่นคือที่มาของ “แผนแม่บทยางพาราไทย” ซึ่งไร่เรียงร่วมกับผู้นำชาวสวนยางนครศรีธรรมราชร่วมกันร่างขึ้น

แผนแม่บทเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่เกิดจากการวิจัยของชาวบ้านวิจัยประวัติศาสตร์ร้อยปีของยางพาราไทย พัฒนาการ ปัญหาต่างๆ ศึกษาจากเอกสารและจากประสบการณ์ของชุมชนเอง นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการ ไม่ใช่แค่เป็นเรื่องๆ อย่างๆ ดังที่ไร่เรียงเคยพยายามแก้แค่เรื่องคุณภาพยางแผ่น

แผนแม่บทยางพาราไทยเสนอแนวทางแก้ปัญหายางพาราเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งคือด้านนโยบาย ซึ่งรัฐต้องดูแลรับผิดชอบ อีกส่วนหนึ่งคือด้านการปฏิบัติของชุมชนที่ต้องดูแลตัวเอง การปรับปรุงคุณภาพก็ใช่ แต่การจัดการชีวิตของตนเองไม่ให้พึ่งพายางพาราอย่างเดียวก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญต้องสร้างหลักประกันให้ตนเองไม่หวังพึ่งรัฐและการขายยางแต่เพียงอย่างเดียวต่อไป

สรุปให้สั้นเข้า คงไม่ผิดกระมังที่จะบอกว่า ยางพาราสองสามปีนี้ขึ้นไปสูงถึง 50 กว่าบาทและอยู่แถวๆ 40 บาทเกิดจาก “ภูมิปัญญา” ของชาวไร่เรียงและนครศรีธรรมราช ที่ได้เรียนรู้ ได้วิจัย และค้นหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ไร่เรียงไม่ได้หยุดเพียงแค่อยางพารา พวกเขาพบว่า ปัญหาของชุมชนมีความซับซ้อน เรื่องต่างๆ สัมพันธ์กันหมด ถ้าจะแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านจำเป็นต้องทำอย่างมีแบบมีแผนหรือที่พูดกันวันนี้ว่า ต้องมียุทธศาสตร์ และเป็นยุทธศาสตร์ที่ชุมชนเป็นคนคิดเอง ไม่ใช่ใครก็ไม่รู้จากนอกชุมชนมาเก็บข้อมูล บอกว่าจะเอาไปทำโครงการมาพัฒนาชาวบ้าน แล้วก็มาเป็นโครงการที่หน่วยงานแต่ละหน่วยแย่งกันบ้าง แข่งกันบ้าง เกี่ยงกันบ้าง ไม่มีการประสานงานหรือร่วมกันทำ ไม่มีสิ่งทีวันนี้เรียกกันโก้ๆ ว่า “บูรณาการ”

ไร่เรียงเห็นว่า การพัฒนายั่งยืนต้องทำแบบบูรณาการ ทำให้ตอบสนองชีวิตของชุมชน จึงต้องมีข้อมูลชุมชนที่ละเอียด จากข้อมูลพื้นฐานของชาวบ้านจึงมาพัฒนาเป็นแผนการดำเนินงาน การจัดการชีวิตของตนเอง ซึ่งมูลนิธิหมู่บ้านนำไปพัฒนาต่อร่วมกับประสบการณ์จากที่อื่นๆ เรียกว่าแผนแม่บทชุมชน และเรียกวิธีการทำแผนนี้ว่า “การทำประชาพิชญ์” หรือการวิจัยของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (PR&D People Research and Development)

การทำแผนแม่บทชุมชนนำไปสู่การพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน จัดระเบียบชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน ทำกินทำใช้ในส่วนที่ทำได้ เป็นการลดรายจ่ายซึ่งเท่ากับเพิ่มรายได้ ลดการพึ่งพาผลผลิตจากตลาดภายนอก มีการจัดระบบการผลิต การบริโภค การตลาด การแปรรูป

การจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ เหล่านี้คือการประกอบการของชุมชนที่เรียกกันวันนี้ว่า วิสาหกิจชุมชน

คำว่าวิสาหกิจชุมชนอาจจะไม่ได้เกิดจากไม้เรียงโดยตรง แต่ก็เกี่ยวข้องกับเครือข่ายผู้นำของนครศรีธรรมราชซึ่งมีประยงค์ วรรณรงค์ เป็นประธานและแกนนำมาตลอด และองค์กรชุมชนท้องถิ่นของพรหมคีรีที่ร่วมกันจัดตั้งโรงงานผลิตแป้งขนมจีน ลงทุนลงหุ้นกัน 5 ล้านบาท ตัดสินใจจดทะเบียนเป็นบริษัทเพราะพบว่าถ้าจดทะเบียนสหกรณ์ก็มีข้อจำกัด ลองทำแบบพ่อค้าดูที่ว่าจะเป็นอย่างไง ลองดูไม่นานก็พบว่า “เป็นเอเย่” คือมีข้อจำกัดมากมาย

คนที่อยู่ในสังคมเกษตร สังคมเศรษฐกิจยังชีพมาตลอด ประสบการณ์ค้าขายไม่มี วันดีคืนดีคิดจะเป็นพ่อค้า ขาดความรู้ประสบการณ์บางอย่างที่ทำให้พลิกแพลงพร้อมเล่นเหลี่ยมไม่เก่ง จึงมาคิดได้ว่า ทำไมไม่เสนอพระราชบัญญัติใหม่ที่เอาอะไรดีๆ ของทั้งสหกรณ์และบริษัทมาผสมผสานกัน และทำให้เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนให้มากที่สุด นั่นคือที่มาของพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ คือ ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชนริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนทำให้เกิดนวัตกรรม ใช้ฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผลานภูมิปัญญาสากล ดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นระบบและเกื้อกูลกัน มีการเรียนรู้เป็นหัวใจ และการพึ่งตนเองเป็นเป้าหมาย

ตามแผนแม่บทชุมชนของไม้เรียง มีการประกอบการต่างๆ หรือวิสาหกิจชุมชนกว่า 50 รายการ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และการจัดการชีวิตของตนเองอย่างมีแบบมีแผน มีทุกเรื่องตั้งแต่การผลิตข้าวปลาอาหาร พืชผัก ยาสมุนไพร ของใช้ในครัวเรือน สุขภาพ กองทุน การจัดการทรัพยากรต่างๆ

วิสาหกิจชุมชนเหล่านี้เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ของชุมชน เรียนรู้จากตัวเอง สถานภาพที่แท้จริง รายรับรายจ่ายหนี้สิน ศักยภาพ ทุน ทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ปัญหาและความต้องการ การเรียนรู้ที่ทำได้ตลอดเวลาคือการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอระหว่างผู้นำชุมชน จนได้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน

ไม้เรียงเห็นว่า การเรียนรู้เป็นหัวใจของการพัฒนา และถึงเวลาต้องจัดการการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ใครอยากได้ความรู้ก็จะได้ความรู้ อยากได้ประกาศนียบัตรก็ให้ได้ อยากได้ปริญญาก็ให้ได้ ขอให้ทุกคนได้เรียนในสิ่งที่อยากรู้และให้รู้ในสิ่งที่ควรรู้หรือต้องทำ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

ผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการท่านหนึ่งนำคณะลงไปไม้เรียงเมื่อต้นปี 2547 กลับมาเล่าด้วยความประทับใจให้ใครๆ ฟังว่า เพิ่งเห็นการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่พึงปรารถนาที่ไม้เรียงนี่เอง จัดกันตั้งแต่ก่อนวัยเรียนไปจนถึงระดับปริญญาตรีเลยทีเดียว

ไม้เรียงเปิดหลักสูตรปริญญาตรีการปกครองท้องถิ่น คณะรัฐศาสตร์รามคำแหงเมื่อปี 2546 มีคนเข้าเรียน 38 คน ปี 2547 สมัครเรียน 58 คน มาจากหลายสาขาอาชีพ เป็นการเรียนทางไกล คนเรียนอายุมากที่สุด 72 ปี เทศบาลตำบลไม้เรียงร่วมเป็นเจ้าของ ให้การสนับสนุนการดำเนินการ หน่วยงานราชการต่างๆ ก็ร่วมมือกัน เพราะเจ้าของจริงๆ คือ ศูนย์การศึกษาและพัฒนาของไม้เรียง

ที่ไม้เรียง ชาวบ้านเป็นเจ้าของการเรียนรู้ เจ้าของการพัฒนา เจ้าของการศึกษา เจ้าของทรัพยากร เจ้าของแบบแผนชีวิตของตนเอง หน่วยงานต่างๆ ลงไปช่วยเสริมเติมเต็มให้ ศูนย์การเรียนรู้ของไม้เรียงจึงไม่มีป้ายที่ใครๆ ไปปักไว้ใหญ่โตแสดงความเป็นเจ้าของ ไม้เรียงไม่อยากเป็นอาณานิคมหรือเมืองขึ้นของใครหรือหน่วยงานใด

มูลนิธิรางวัลรามอนแมกไซไซบันติกไว้ในโอกาสเกียรติคุณให้ประยงค์ วรรณรงค์ ว่าเป็นผู้ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อการพึ่งตนเอง

ไม้เรียงคือตัวอย่างของการพัฒนาอย่างมีแบบมีแผน ซึ่งอยู่บนฐานข้อมูลและความรู้ ซึ่งผู้นำแมกไซไซอธิบายว่า “วันนี้พันยุคที่จะพัฒนาแบบ คิดว่า เห็นว่า เข้าใจว่า รู้สึกว่า วันนี้ต้องใช้ความรู้ และต้องเป็นความรู้ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้จนเกิดปัญญา การพัฒนาจึงจะเกิด”.

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ -ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์(1997), 2524.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10. เข้าถึงได้จาก : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139>. (วันที่ค้นข้อมูล : 10 มกราคม 2554).

สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ, ชาคritt โภชะเรือง, อัฐมา โภคาพานิชวงษ์, และ ถนอม ขุนเพชร. แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา. สงขลา : สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551.

อรัญ จิตตะเสโน. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงและนันททัศนะ. เครือข่ายแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา, 2552.

ไขเคล็ดลับความสำเร็จ “บ้านหนองกลางดง”. เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaihealth.or.th/node/9065>. (วันที่ค้นข้อมูล : 6 มกราคม 2554).

เสรี พงศ์พิศ. มหาวิทยาลัยชีวิต สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน(3) ไม้เรียง. เข้าถึงได้จาก http://www.phongphit.com/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=2. (วันที่ค้นข้อมูล : 11 มกราคม 2554)

ระบบสุขภาพ และการจัดการระบบสุขภาพ

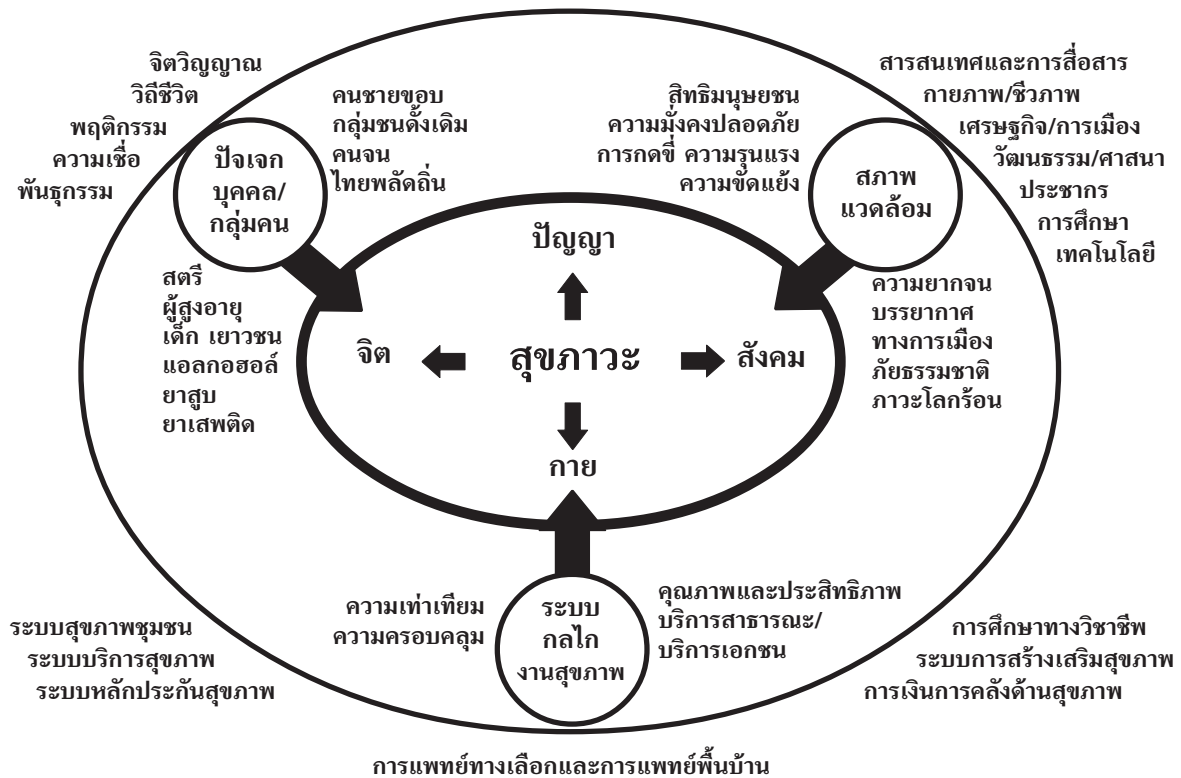
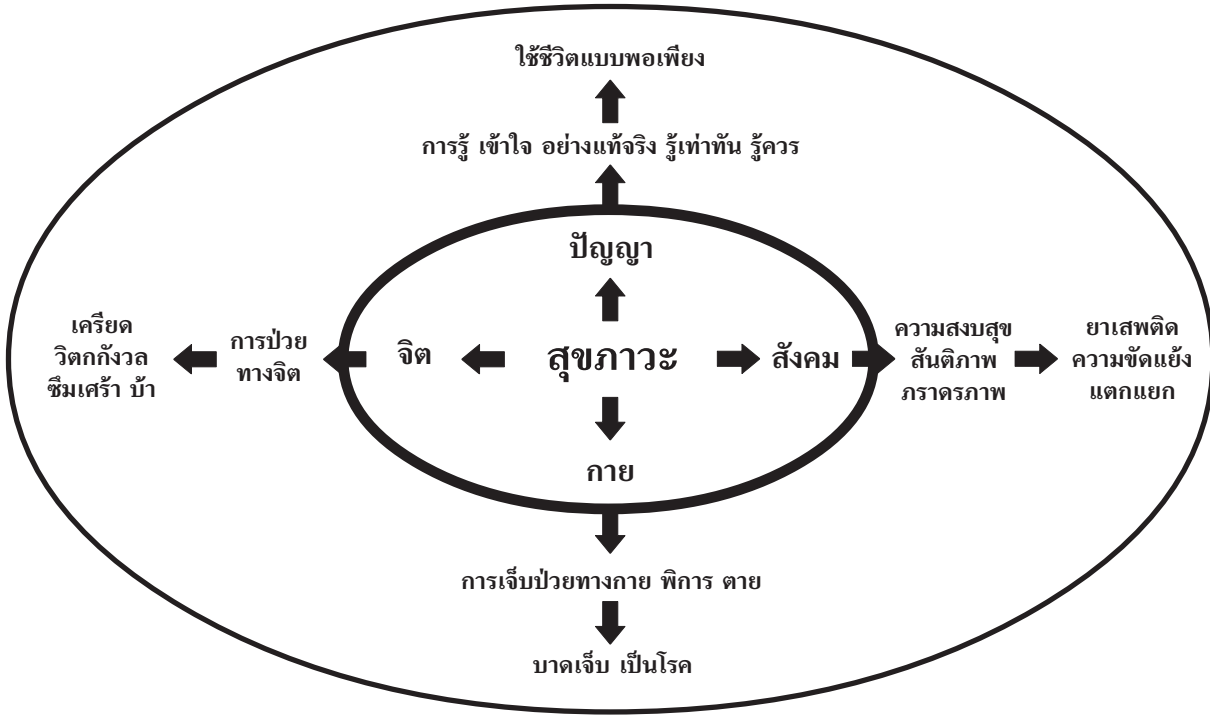
กระบวนทัศน์เรื่องสุขภาพในมิติเดิม เป็นเรื่องของการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาล และเป็นเรื่องของบุคลากรทางการแพทย์ ปัจจุบันตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ ให้ความหมายของสุขภาพว่าเป็นภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล โดยครอบคลุมไม่เพียงเฉพาะปัจเจกบุคคล แต่ครอบคลุมไปถึงครอบครัว ชุมชน และสาธารณะ

ระบบสุขภาพ หมายความว่า ระบบความสัมพันธ์และการจัดการทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ระบบสุขภาพ เป็นระบบความสัมพันธ์แบบองค์รวมเชื่อมโยงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอย่างสมดุล ไม่ใช่การมองเฉพาะจุดใดจุดหนึ่ง เช่น มองเฉพาะคน หรือมองเฉพาะโรคทางการแพทย์ แต่จะต้องมองไปถึงสังคม คุณภาพชีวิตในมิติอื่นๆ เป็นต้น การดำเนินงานเพื่อนำไปสู่สุขภาพะ จึงเป็นบทบาทของทุกคน ทุกภาคี ทุกหน่วยงาน



มิติของสุขภาพะ

- สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ไม่มีการเจ็บ ป่วย ตาย พิการ
- สุขภาวะทางจิต หมายถึง การไม่มีความผิดปกติทางจิต เช่น เครียด วิตกกังวล ซึมเศร้า ทำร้ายตัวเอง ฆ่าตัวตาย เป็นต้น
- สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดี ในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดี และมีความสงบ มีสันติภาพ เป็นต้น
- สุขภาวะทางปัญญา หมายถึง การเข้าถึงความจริง รู้เท่าทัน รู้ในการกระทำว่าสิ่งใดดี สิ่งใดควรทำ นำไปสู่พฤติกรรมที่ดีเพื่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสาธารณะ ลดละความเห็นแก่ตัว สร้างความเอื้ออาทร สามารถปรับตัวในสังคม



การขับเคลื่อนสุขภาวะต้องมองเห็นองค์รวมของสุขภาวะ จุดหมายสุขภาวะจึงมองสุขภาวะทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญา โดยปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสุขภาวะสามารถแบ่งเป็น 3 ปัจจัยหลักได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกการดำเนินงานด้านสุขภาพ ดังแผนภูมิข้างต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ที่สำคัญได้แก่ พันธุกรรม จิตวิญญาณ ความเชื่อ พฤติกรรม วิถีชีวิต ทำให้สุขภาวะของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กเยาวชน สตรี กลุ่มผู้ด้อยโอกาส กลุ่มคนชายขอบ คนไทยพลัดถิ่น ซึ่งทำให้มีพฤติกรรมสุขภาพแตกต่างกันทั้งเรื่อง การสร้างเสริมสุขภาพ การเสพอบายมุข เหล้า บุหรี่ ยาเสพติด เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ที่สำคัญได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกาย ทางชีวภาพ ทางเคมี สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา การศึกษา เทคโนโลยี และทางการเมือง เป็นต้น ทำให้สุขภาวะมีความแตกต่างกัน ตั้งแต่เรื่องสิทธิมนุษยชน การกดขี่ ความขัดแย้ง ความรุนแรง ความปลอดภัย ความมั่นคง ความยากจน รวมถึงภัยทางธรรมชาติ เป็นต้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกการดำเนินงานด้านสุขภาพ หมายถึงการทำงานร่วมกันของแต่ละหน่วย (บุคคล กลุ่ม หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ) ในระบบ (ในพื้นที่ และในหน่วยปฏิบัติการ) โดยมีปฏิสัมพันธ์ ร่วมกันในการทำงานแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน ดูการทำงานของเครื่องจักร เป็นการทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อที่จะให้งานสำเร็จตามประสงค์ได้แก่กลไกในระบบต่อไปนี้ ระบบการสร้างเสริมสุขภาพ ระบบหลักประกันสุขภาพ ระบบการบริการสุขภาพ ระบบสุขภาพชุมชน ระบบการเงินการคลัง ระบบการแพทย์ทางเลือก ระบบการสร้างบุคลากรด้านสุขภาพ เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อความทัดเทียม ความเสมอภาค ความครอบคลุม ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของระบบ

จากองค์รวมดังกล่าว การขับเคลื่อนสุขภาวะ จึงต้องทำงานในทุกมิติ ในทุกองค์ประกอบ ทุกปัจจัย เพื่อเป็นการเสริมพลัง เป็นการบูรณาการทั้งตัวคน และกระบวนการในระบบ ไม่สามารถทำงานแบบแยกส่วน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกลไกและกระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในพื้นที่.

บรรณานุกรม

- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. **พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550**, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สหพัฒนไพศาล, 2551.
- พันธุทิพย์ รามสุต. **ระบาดวิทยาสังคม Social Epidemiology**. กรุงเทพฯ : พี.เอ. ลีฟวิง, 2540
- พงศ์เทพ สุธีรัฐดี. **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง ปัจจัยกำหนดสุขภาพ Determinant of Health**, สงขลา : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553.

บทที่ 3

การจัดการระบบสุขภาพชุมชน

การจัดการให้คนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี มีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนได้วิเคราะห์ถึงสถานการณ์สุขภาพของชุมชนทั้งด้านที่เป็นปัญหาและด้านดี โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมของคนในชุมชน
2. ชุมชนร่วมกันจำแนกสถานการณ์สุขภาพเป็นความสุขทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา และร่วมกันแสวงหาว่าในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับสาธารณะ ชุมชนโดยรวมต้องการสุขภาพแบบใด
3. ให้ชุมชนร่วมกันสร้างตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับสุขภาพตามความต้องการของชุมชน
4. ให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ต่อว่าปัจจัยใดมีผลต่อตัวชี้วัดสุขภาพ
5. ชุมชนร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อตัวชี้วัดสุขภาพ
6. ชุมชนร่วมกันจัดกระบวนการทำแผนชุมชน(หรือแผนสุขภาพหรือแผนปฏิบัติการ)ตามความสำคัญของแต่ละปัจจัย
7. ชุมชนช่วยกันคิดว่าในแผนชุมชนควรมีโครงการหรือกิจกรรมใดบ้าง
8. ชุมชนวางแผนการติดตามประเมินผลร่วมกันเพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สังเคราะห์เป็นชุดความรู้เพื่อใช้ในการพัฒนาสุขภาพชุมชนต่อไป

การวิเคราะห์สุขภาพของชุมชน

เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ผลที่บ่งชี้ว่าคนในชุมชนนั้นมีสถานะสุขภาพอยู่ในระดับใด ปัญหาสุขภาพในชุมชนนั้นมีอะไรบ้าง รวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อสถานภาพทางสุขภาพของบุคคลในชุมชน ความรู้ในเรื่องเหล่านี้จะเป็นข้อมูลเบื้องต้น ที่จำเป็นในการจัดทำแผนสุขภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาในระบบสุขภาพชุมชน และยกระดับสถานะสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้ดีขึ้น

ข้อมูลที่จำเป็นในการวิเคราะห์ถึงสุขภาพของชุมชน ประกอบด้วย

1. ข้อมูลประชากรศาสตร์
 - 1) โครงสร้าง ลักษณะและสถานภาพต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ สถานภาพการสมรส เป็นต้น
 - 2) สภาพการเคลื่อนย้ายของคน ได้แก่ การย้ายเข้าและออกของคนในหมู่บ้าน
 - 3) จำนวนคนในหมู่บ้าน พร้อมทั้งแยกตามเพศและอายุ
 - 4) การเพิ่มของคน ได้แก่ อัตราเพิ่มของคนในหมู่บ้าน ในรอบปีที่ผ่านมา

2. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม
 - 1) ประวัติศาสตร์ชุมชน
 - 2) ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อถือต่างๆ
 - 3) องค์การชุมชน รวมทั้งผู้นำของชุมชน
 - 4) อาชีพปัจจุบัน อาชีพหลัก อาชีพรอง
 - 5) ความสามารถในการทำงานแต่ละอาชีพ
 - 6) ระดับรายได้เป็นรายบุคคล และครอบครัว
 - 7) รายจ่ายเป็นรายบุคคล และครอบครัว
 - 8) ภาระหนี้สิน
 - 9) ระดับการศึกษา
 - 10) การซื้อขายผลิตผล เช่น ข้าว และพืชไร่ต่างๆ เป็นต้น
 - 11) การคมนาคมไปสู่ชุมชนอื่น
 - 12) กองทุนชุมชนต่างๆ เช่น กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น
3. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และสถานการณ์ปัญหา
 - 1) ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่า น้ำ พืช สัตว์ แหล่งน้ำดื่ม เป็นต้น
 - 2) สิ่งแวดล้อม เช่น สภาพภูมิประเทศ สภาพและลักษณะบ้านแต่ละครอบครัว ขยะมูลฝอย น้ำเสีย แมลงและสัตว์ที่เป็นพาหะของโรค
4. นวัตกรรมและภูมิปัญญา
 - 1) นวัตกรรม หมายถึง ผลิตภัณฑ์ กลไก วิธีการ หรือ ลักษณะของกิจกรรม อันเป็นสิ่งใหม่ หรือ ความรู้ใหม่ในพื้นที่หรือเป็นการต่อยอดจากความรู้ที่สะสมอยู่ก่อนแล้วในพื้นที่
 - 2) ภูมิปัญญา หมายถึง ชุดความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การแพทย์แผนไทย การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น
5. คน กลุ่มคน เครือข่าย
 - 1) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคีหลัก หมายถึง มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆ
 - 2) คน กลุ่มคน เครือข่าย ที่เป็นภาคียุทธศาสตร์ หมายถึง เป็นตัวทำหน้าที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในเรื่องนั้นๆให้ประสบความสำเร็จ
6. ข้อมูลเกี่ยวกับสถิติชีพและอนามัย
 - 1) ความยืนยาวของชีวิต
 - 2) การเจ็บป่วยทางกายและทางจิต เช่น อัตราป่วยด้วยโรคต่างๆ เป็นต้น
 - 3) ความทุพพลภาพ ได้แก่ อัตราคนพิการจากสาเหตุต่างๆ
 - 4) การตาย ได้แก่ อัตราตายจากสาเหตุต่างๆ
 - 5) สถานะเสี่ยงและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเสี่ยงต่อการเกิดโรค เช่น บุหรี่ เหล้า ยาเสพติด เป็นต้น
7. ข้อมูลเกี่ยวกับกลไก ระบบ ด้านสุขภาพ
 - 1) บุคลากรและสถานบริการด้านสาธารณสุขของรัฐ ท้องถิ่นและเอกชนในหมู่บ้าน และเขตใกล้เคียง
 - 2) การครอบคลุม การเข้าถึง หลักประกันสุขภาพและการใช้บริการด้านสุขภาพของชุมชน
 - 3) กองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น
 - 4) กองทุนสวัสดิการสุขภาพชุมชน
 - 5) เครือข่ายอาสาสมัครสุขภาพของชุมชน เครือข่ายหรือกลุ่มที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ตัวอย่างข้อมูลสุขภาพของจังหวัดสงขลา

เครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา ได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล จัดทำเป็นแผนที่สุขภาพของจังหวัดสงขลา โดยมีหัวข้อที่สำคัญ ดังนี้

1. หมวดข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- ที่ตั้งและอาณาเขต
- มูลค่าการนำเข้า-ส่งออกสินค้า ที่ผ่านด่านศุลกากรจังหวัดสงขลา
- การจัดเก็บภาษีสรรพากร
- ประชากร
- ข้อมูลแสดงพื้นที่ จำนวน ตำบล หมู่บ้าน เทศบาลและ อบต.
- บริบทเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดสงขลา
- ด้านประเพณีและวัฒนธรรม
- ชีวิตความเป็นอยู่โดยทั่วไป (Lifestyle) ของชาวสงขลา
- แนวโน้มในการพัฒนาจังหวัดสงขลา
- วิสัยทัศน์จังหวัดสงขลา ปี 2550 ปี 2554 ปี 2555
- วิสัยทัศน์จังหวัดสงขลา ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

2. หมวดสถานการณ์สุขภาพที่สำคัญ ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- สถานการณ์โรคทางสาธารณสุข
- จำนวนและสาเหตุการป่วยของผู้ป่วยนอก10 อันดับแรก จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2550 จำแนกรายโรค
- 10 อันดับแรกโรคที่เป็นปัญหาสาธารณสุข จังหวัดสงขลา ปีงบประมาณ 2550
- มาเลเซียพืชน้ำชีพ แรงงานต่างด้าว - ความไม่สงบ
- สถานการณ์ปัญหาประเด็นอุบัติเหตุจราจร
- ไฟใต้เผาธุรกิจสงขลาเหตุร้ายลามพื้นที่ใหม่
- ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดและแหล่งอบายมุข
- สถานการณ์ยาเสพติด
- สถานการณ์ปัญหา สุขภาพเด็กและเยาวชน
- สถานการณ์โรคเอดส์สงขลา
- สถานการณ์ปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ น้ำท่วม น้ำบาดาล ก๊าซธรรมชาติ การพังทลายป่าสันทรายชายหาด พื้นที่เสี่ยงภัยธรรมชาติ ภัยแล้ง แผ่นดินถล่ม
- สถานการณ์ปัญหาเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ
- สถานการณ์ปัญหา แรงงาน(แรงงานนอกระบบ)
- สถานการณ์สุขภาพผู้พิการ
- สถานการณ์ปัญหาวัฒนธรรมที่เอื้อต่อสุขภาพ
- สถานการณ์ปัญหาการจัดการระบบบริการสุขภาพและหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- สภาพปัญหาด้านสุขภาพโดยรวมของชุมชน

3. หมวดต้นทุนทางสังคม ประกอบด้วยข้อมูลต่อไปนี้

- กระบวนการขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพในจังหวัดสงขลา
- ปัจจัยหนุนเสริมการขับเคลื่อนเรื่องสุขภาพในพื้นที่

- การขับเคลื่อนในการทำแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา
- แผนพัฒนาสุขภาพระดับตำบล
- องค์กรเครือข่ายในพื้นที่

4. หมวดข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการสร้างสุขภาพ

- การวิเคราะห์ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและร่วมค้นหาลำดับความสำคัญกำหนดสุขภาพในจังหวัดสงขลา เพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
- ยุทธศาสตร์การสนับสนุนกิจกรรมสุขภาพเชิงประเด็น
 - ด้านการจัดระบบบริการสุขภาพ
 - ด้านการสร้างเสริมสุขภาพตามกลุ่มเป้าหมาย
 - ด้านปัญหาสุขภาพที่เป็นประเด็นเฉพาะ
 - กลไกการบริหารจัดการและการหนุนเสริม
 - ด้านการกักยบรรเทาสาธารณภัย สาธารณกุศล สังคมสงเคราะห์ สวัสดิการชุมชน
 - ด้านส่งเสริมสุขภาพผู้หญิง
 - ด้านส่งเสริมการต่อสู้ชีวิต
 - ด้านการศึกษา และศาสนา
 - ด้านต่อต้านยาเสพติด
 - ด้านจิตอาสาเพื่อความดีงาม
 - ด้านส่งเสริมการท่องเที่ยว และกีฬา
 - ด้านส่งเสริมสิทธิมนุษยชน
 - ด้านสร้างพื้นที่สาธารณะ

การจัดลำดับความสำคัญของสถานการณ์สุขภาพ

ข้อมูลสถานการณ์สุขภาพซึ่งมีมากและหลากหลาย จำเป็นต้องนำมาจัดลำดับความสำคัญเพื่อจัดลำดับการแก้ปัญหา วิธีการจัดลำดับความสำคัญมีหลายวิธี ที่ใช้กันมากในการทำแผนของชุมชนมักจะเป็นการประชุมของประชาคมต่างๆเพื่อลงความเห็น ซึ่งมักจะมีอคติสูงเพราะขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่มาประชุมในแต่ละครั้ง ในที่นี้ จะประยุกต์ใช้วิธีทางสาธารณสุขในการจัดลำดับ โดยแต่ละปัญหาจะให้การให้คะแนนตามเกณฑ์

4 ข้อคือ

- | | |
|-----------------------------|---|
| 1. ขนาดของปัญหา | คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน
(ถ้ามีผลกระทบต่อคนจำนวนมากคะแนนจะสูง) |
| 2. ความรุนแรงของปัญหา | คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน
(ถ้ามีความรุนแรงมากคะแนนจะสูง) |
| 3. ความตระหนักของคนในชุมชน | คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน
(ถ้ามีคนจำนวนมากให้ความตระหนักคะแนนจะสูง) |
| 4. ความยากง่ายในการแก้ปัญหา | คะแนนจาก 1 ถึง 4 คะแนน
(ถ้าการแก้ปัญหาหาง่าย ไม่ยุ่งยากคะแนนจะสูง) |

จากนั้น ให้คำนวณคะแนนรวมโดยนำ คะแนนแต่ละข้อมาคูณกัน

คะแนนรวมของปัญหาใดสูงสุดถือว่ามีความสำคัญเป็นลำดับแรก ควรเลือกแก้ปัญหาที่ก่อนปัญหาอื่นๆ ตามลำดับคะแนน ตัวอย่างเช่นตารางต่อไปนี้

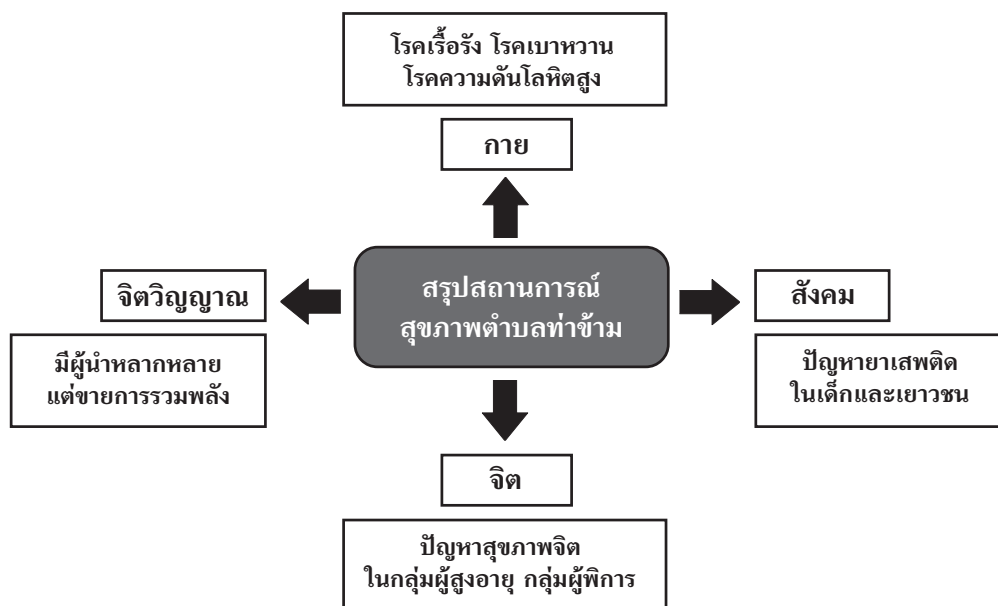
	ขนาด	ความรุนแรง	ความตระหนัก	ความยากง่าย ยากมาก = 1	คะแนนรวม
โรคเรื้อรัง	3	3	4	3	$3 \times 3 \times 4 \times 3 = 108$
ยาเสพติด	2	4	4	1	$2 \times 4 \times 4 \times 1 = 32$
สุขภาพจิตผู้พิการ	2	2	1	4	$2 \times 2 \times 1 \times 4 = 16$
ความแตกแยก	3	3	3	2	$3 \times 3 \times 3 \times 2 = 54$

จากตารางข้างต้น พบว่า โรคเรื้อรัง เป็นปัญหาสำคัญลำดับแรก ตามด้วยปัญหาความแตกแยก ปัญหา ยาเสพติด และปัญหาสุขภาพจิตผู้พิการ ตามลำดับคะแนนรวม

การจัดกลุ่มความสุข เป็นความสุขทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา

เป็นการทำแผนที่สภาวะชุมชน (Mapping) เพื่อให้เห็นว่าสถานการณ์สภาวะที่สำคัญของชุมชน มีประเด็นใดบ้าง ส่วนใหญ่มักจะจำแนกตามมิติของสภาวะ ดังตัวอย่าง การจัดลำดับความสำคัญของสถานการณ์ สุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งจำแนกตามมิติของสภาวะ พบว่า

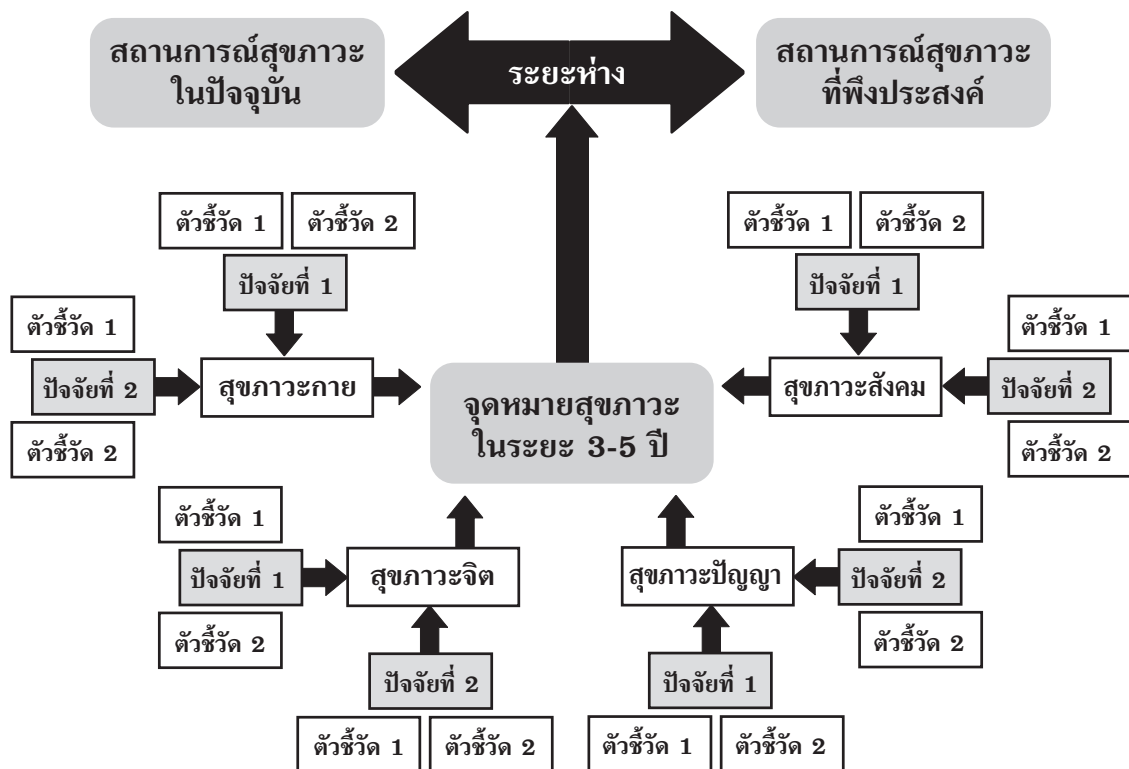
สภาวะทางกาย เป็นเรื่องโรคเรื้อรัง สภาวะทางจิตเป็นปัญหาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ สภาวะทางสังคมเป็นปัญหา ยาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ส่วนสภาวะทางจิตวิญญาณเป็นปัญหาการขาดผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน ตัวอย่างดังตารางต่อไปนี้



ตัวชี้วัดสุขภาพ

ตัวชี้วัดสุขภาพ หมายถึง ตัวบ่งบอกสุขภาพ เป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดทั้งทางปริมาณและคุณภาพ ทั้ง 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม และปัญญา ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสาธารณะ โดยส่วนใหญ่ตัวชี้วัดมักจะเป็นตัววัดปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือปัจจัยที่เป็นสาเหตุหลักของการเกิดปัญหานั้น เช่น โรคเรื้อรัง มีสาเหตุหลักจากพฤติกรรมกรรมการบริโภค และพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกาย ตัวชี้วัดก็จะเป็นเรื่องจำนวนของคนในชุมชนที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภค และพฤติกรรมกรรมการออกกำลังกายไปในทางที่ดีขึ้น เป็นต้น

ที่ผ่านมาชุมชนยังไม่มีกำหนดตัวชี้วัดสุขภาพของตัวเอง ด้วยตัวเอง ทั้งระดับครอบครัว และชุมชน มีแต่หน่วยงานภายนอกที่นำตัวชี้วัดเข้ามากำหนดให้และใช้ในชุมชน จึงควรให้ชุมชนพัฒนาตัวชี้วัดสุขภาพของตนเอง ตัวชี้วัดประกอบด้วยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ



ตัวอย่างการกำหนดตัวชี้วัดเฉพาะสุขภาพทางกาย ในกรณีการจัดการสุขภาพโรคเรื้อรัง

พบว่า การจัดการสุขภาพโรคเรื้อรัง ขึ้นกับปัจจัยสำคัญ 3 ปัจจัยหลัก คือ

1. ปัจเจกบุคคล จำแนกเป็นกลุ่มเสี่ยง กลุ่มผู้ป่วย กลุ่มผู้พิการ
ตัวชี้วัดสำคัญ คือ พฤติกรรมการบริโภค และ พฤติกรรมการออกกำลังกาย
2. สภาพแวดล้อม
ตัวชี้วัดสำคัญ คือ
 - การสื่อสาร การให้ความรู้ ความเข้าใจ ผ่านสื่อต่างๆ
 - วัฒนธรรม/ศาสนา โดยเฉพาะวัฒนธรรมบริโภคนิยม
 - การศึกษา ระดับความรู้ ความเข้าใจ ในการปฏิบัติตน
 - เศรษฐกิจ ความยากจนมีผลต่อคุณภาพอาหาร
 - ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การมีแหล่งสมุนไพรที่ใช้สำหรับโรคเรื้อรัง เป็นต้น

การทำแผนสุขภาพ

เป็นกระบวนการรู้ตนเอง รู้ปัญหาชุมชน รู้ทุนที่มีในชุมชน ทั้งจุดเด่น โอกาส จุดอ่อน ข้อจำกัด รวมทั้งรู้ความต้องการของชุมชน เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของกระบวนการวางแผนสุขภาพ ระยะสั้น ระยะยาว เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจัดทำแผน วางเป้าหมาย วิธีการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกิจกรรมโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กับองค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานราชการ เอกชน ที่เกี่ยวข้อง มีการประสานบูรณาการสนับสนุนด้านทรัพยากร คน งาน เงิน เข้าด้วยกัน

แผนสุขภาพ หมายถึง แผนชุมชนที่มุ่งเน้นเพิ่มมิติด้านสร้างสุขภาพ มีกระบวนการวางเป้าหมาย และหาวิธีการบรรลุผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่สุขภาพะ ทั้ง 4 มิติ กาย ใจ สังคม ปัญญา โดยมีปัจจัยข้อมูลต่างๆ ด้านสุขภาพ ที่ครบถ้วนทุกด้าน นำมากำหนดเป็นแนวทาง และมีแผนปฏิบัติการรองรับ

ตัวอย่างวิธีการทำแผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1. ระดมความเห็น สร้างความเข้าใจร่วมกันของคนในชุมชน ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องด้านสุขภาพ
2. สสำรวจข้อมูลสุขภาพ โดยคนในชุมชน ได้แก่ แกนนำสุขภาพ ผู้นำชุมชน
3. ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์
4. วางเป้าหมาย แนวทาง วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์
5. จัดทำแผนปฏิบัติการ
6. จัดการรับฟังความคิดเห็น ทำประชาพิจารณ์แผน
7. ปฏิบัติการกิจกรรมตามแผน
8. จัดทำเอกสารรูปเล่ม แผนสุขภาพที่ผ่านขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และนำเสนอเข้าสู่แผนงบประมาณของ อบต.
9. สรุปบทเรียนความสำเร็จ การทำแผนสุขภาพ

ตัวแบบแผนสุขภาพชุมชน

ตัวแบบการจัดการแผนสุขภาพ เป็นการตอบคำถาม 4 ข้อหลักดังนี้

1. ปัจจุบันเราอยู่ที่ไหน หมายถึง การรู้สถานการณ์สุขภาพในปัจจุบัน
2. อนาคตต้องการไปที่ใด หมายถึง การวางจุดหมาย เป้าหมายของสุขภาพที่ต้องการ
3. ทำอย่างไรจึงจะไปถึงจุดนั้น หมายถึงการกำหนดยุทธวิธี การดำเนินการ
4. เราไปถึงหรือไม่ หมายถึงการติดตามประเมินผล

การเขียนสถานการณ์สุขภาพ

มักพรรณนาถึงสถานการณ์ปัญหา โดยจำแนกเป็นประเภทของปัญหา และให้รายละเอียดว่าแต่ละปัญหามีขนาด ความรุนแรง ความตระหนักของชุมชน ความจำเป็นในการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร ขณะเดียวกัน ถ้าเป็นเรื่องเชิงบวก มักพรรณนาถึงการนำไปประยุกต์เพื่อต่อยอดการพัฒนาและเพื่อการแก้ปัญหา

นอกจากนี้ยังควรจะต้องบอกเล่าให้ทราบว่าในชุมชนมีทุนอะไรอยู่บ้าง อันได้แก่ ทุนทางทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิต ทุนทางเศรษฐกิจ

การวางจุดหมาย เป้าหมายของสุขภาพ

การวางจุดหมายอาจจำแนกเป็น 2 ระดับ เรียกว่า จุดหมายหลัก (หรือวัตถุประสงค์หลัก) และจุดหมายเฉพาะ (หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ) โดยจุดหมายหลักมักแสดงให้เห็นว่าเมื่อปฏิบัติการตามแผนแล้วจะเห็นภาพรวมเป็นอย่างไร ในขณะที่จุดหมายเฉพาะมักแสดงให้เห็นว่าเมื่อปฏิบัติการตามแผนแล้วปัญหาแต่ละปัญหา จะถูกแก้ไขอย่างไร โดยทั่วไปการวางจุดหมายควรอยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้จริง สามารถวัดผลได้ มีตัวชี้วัดชัดเจน ภายในกำหนดระยะเวลาชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การวางจุดหมายควรเกิดจากความเห็นพ้องร่วมกัน รับรู้และเข้าใจตรงกัน

กำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี การดำเนินการ

ยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีเป็นการบอกถึงหลักการและวิธีการสำคัญในการดำเนินงานของแผน โดยแผนงานย่อยหรือโครงการในแผนจะวางการทำงานที่สอดคล้องกันกับหลักการและวิธีการสำคัญนี้

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์และวิธีดำเนินการ มักจะกล่าวถึงกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นคน หรือกลุ่ม หรือเครือข่าย และมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อม รวมถึงมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นเรื่องกลไกและระบบที่เกี่ยวข้อง

การติดตามประเมินผล

เป็นการบอกให้รู้ว่าจะมีการศึกษาคุณค่าที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) ขั้นตอนของการดำเนินงาน (Process) ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ (Output, Outcome, Impact) ที่เกิดขึ้น การบ่งชี้คุณค่ามักใช้การเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานหรือสิ่งที่กำหนดไว้ การประเมินผลควร จะตอบคำถามต่อไปนี้

- 1) มีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่ทำให้โครงการบรรลุและไม่บรรลุเป้าหมาย และควรมีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ
- 2) การดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ต้องใช้กระบวนการอะไร อย่างไรบ้างและควรใช้กระบวนการสำคัญอะไรบ้างที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโครงการ
- 3) ผลที่เกิดขึ้นทั้งที่โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจมีอะไรบ้างทั้งที่เป็นผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบ
- 4) คุณค่า ความสำเร็จที่สำคัญของโครงการ และแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

หมายเหตุ : ตัวอย่างแผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สามารถดูได้ในภาคผนวก 1

บรรณานุกรม

พงศ์เทพ สุธีรัฐฉิม, สุกัญญา โลจนากวีวัฒน์, กุลทัต หงษ์ชยางกูร, นัยนา หนูนิล, จุฑารัตน์ สติรปัญญา, และ วิชากรณัฐ สกฤษพงศ์. คู่มือการติดตามสนับสนุนและประเมินผล โครงการ “ร่วมสร้างชุมชน และท้องถิ่นให้น่าอยู่” ภาคใต้ ประจำปี 2553. สงขลา : สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์, 2553.

บทที่ 5 การเขียนโครงการ

โครงการเกิดจากลักษณะความพยายามที่จะจัดกิจกรรม หรือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาตามความต้องการ โครงการโดยทั่วไป สามารถแยกได้หลายประเภท เช่น โครงการเพื่อสนองความต้องการ โครงการพัฒนาทั่วไป โครงการตามนโยบาย โครงการวิจัย เป็นต้น

ตัวแบบการเขียนโครงการ

1. ชื่อแผนงาน
2. ชื่อโครงการ
3. หลักการและเหตุผล/ความเป็นมา
4. วัตถุประสงค์หลัก/วัตถุประสงค์ย่อย
5. เป้าหมาย/ตัวชี้วัด
6. ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ
7. ระยะเวลาดำเนินการ/ปฏิทินการทำงาน
8. งบประมาณ
9. ผู้รับผิดชอบโครงการ/คณะทำงาน
10. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน
11. การประเมินผล
12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ตัวแบบการเขียนโครงการ แต่ละโครงการควรจะเป็นดังนี้

1. ชื่อแผนงาน

เป็นการบอกให้รู้ว่าโครงการนี้อยู่ภายใต้แผนงานใด หรือบางครั้งอาจจะเปลี่ยนจากแผนงานเป็นยุทธศาสตร์ ซึ่งหมายความว่าแต่ละแผนงานหรือแต่ละยุทธศาสตร์อาจมีหลายโครงการหรืออาจจะเป็นชุดโครงการก็ได้

2. ชื่อโครงการ

ให้ระบุชื่อโครงการที่มีความชัดเจน อ่านแล้วรู้ว่าลักษณะของโครงการเป็นเช่นไร เช่น เป็นโครงการพัฒนา หรือ เป็นโครงการวิจัย หรือเป็นโครงการติดตามประเมินผล ไม่ควรเขียนชื่อโครงการที่กว้างจนเกินไป และให้เรียกเหมือนเดิมทุกครั้งจนกว่าโครงการจะแล้วเสร็จ

3. หลักการและเหตุผล หรือเรียกว่า ความเป็นมา

เป็นการนำเสนอรายละเอียดของสถานการณ์ปัญหา ทิศทางสังคมในพื้นที่ และความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข ถ้าเป็นเรื่องเชิงบวก มักพูดถึงการนำไปพัฒนาเพื่อต่อยอด และอาจจะกล่าวถึงภาพรวมของโครงการ ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการและหากเป็นโครงการที่จะดำเนินการตามนโยบาย หรือสอดคล้องกับแผนจังหวัดหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือแผนอื่นๆ ก็ควรชี้แจงด้วย

4. วัตถุประสงค์หลัก/วัตถุประสงค์ย่อย

เป็นการบอกให้รู้ว่า เมื่อดำเนินงานตามโครงการเสร็จสิ้นแล้วจะได้ผลผลิต (Output) อะไรเกิดขึ้น การเขียนวัตถุประสงค์จะต้องชัดเจน อยู่ในวิสัยที่จะปฏิบัติได้จริง วัดผลได้ มีตัวชี้วัดชัดเจน และควรเป็นวัตถุประสงค์ที่มีความเห็นพ้องร่วมกัน รับรู้และเข้าใจตรงกัน การทำโครงการหนึ่งๆ อาจจะมีวัตถุประสงค์มากกว่า 1 ข้อได้ ซึ่งอาจเขียนเป็นวัตถุประสงค์ย่อยหรือวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อความละเอียดชัดเจนมากขึ้น

5. เป้าหมาย/ตัวชี้วัด/กลุ่มเป้าหมาย

เป็นการระบุให้ชัดเจนว่าเมื่อดำเนินการตามโครงการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือบรรลุผลสำเร็จอะไรบ้างและมากน้อยเพียงใด เป็นการแสดงเป็นตัวเลขหรือจำนวนที่จะทำได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด การระบุเป้าหมาย จะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ จะใช้เป็นตัวเปรียบเทียบในการติดตาม ประเมินผล

นอกจากนี้ควรระบุว่าใครคือกลุ่มเป้าหมายของโครงการ หากกลุ่มเป้าหมายมีหลายกลุ่ม ให้บอกชัดเจนไปว่าใครคือกลุ่มเป้าหมายหลัก ใครคือกลุ่มเป้าหมายรอง

6. ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ

ในที่นี้ ยุทธศาสตร์มักหมายถึงวิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ส่วนวิธีดำเนินการ จะแสดงถึงกิจกรรมหรือขั้นตอนการดำเนินงาน การเขียนวิธีการดำเนินงานจะต้องเขียนลงรายละเอียดตามลำดับก่อน-หลัง และเขียนให้ผู้อ่านสามารถปฏิบัติตามได้

ยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ มักจะกล่าวถึงกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นคน หรือกลุ่ม หรือเครือข่าย และมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อม รวมถึงมีกิจกรรมที่กระทำต่อปัจจัยที่เป็นเรื่องกลไกและระบบที่เกี่ยวข้อง

ขณะเดียวกันยุทธศาสตร์/วิธีดำเนินการ ควรจะเป็นการทำงานที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคีทุกภาคส่วนทั้งชุมชน รัฐ ท้องถิ่น และภาควิชาการ นอกจากนี้ควรมีการร่วมทุนในชุมชน

7. ระยะเวลาดำเนินการ/ปฏิทินการทำงานของโครงการ

ควรระบุระยะเวลาตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ โดยมากนิยมระบุ วัน-เดือน-ปี ที่เริ่มต้นและเสร็จสิ้น การระบุจำนวน ความยาวของโครงการเช่น 6 เดือน 2 ปี โดยไม่ระบุเวลาเริ่มต้น-สิ้นสุด เป็นการกำหนดระยะเวลาที่ไม่สมบูรณ์

ปฏิทินการทำงานโครงการ (Action plan) เป็นตารางที่แจ่มแจ้งให้เห็นว่า ผู้ดำเนินโครงการวางแผนลงมือทำกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการว่าแต่ละกิจกรรมจะเกิดขึ้นเมื่อไร โดยเรียงลำดับตามช่วงเวลา

8. งบประมาณ

เป็นประมาณการค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของโครงการ ซึ่งควรจำแนกรายการค่าใช้จ่ายให้ละเอียดชัดเจน การระบุยอดงบประมาณ ควรระบุแหล่งที่มาของงบประมาณด้วย นอกจากนี้ควรระบุทรัพยากรอื่นที่ต้องการ เช่น คน วัสดุ ฯลฯ โดยปกติมักจะแจกแจงงบประมาณเป็น หมวดดำเนินการ หมวดบริหารงาน หมวดค่าตอบแทน เป็นต้น

9. ผู้รับผิดชอบโครงการ/คณะทำงาน

เป็นการระบุเพื่อให้ทราบว่าใคร หน่วยงานใด เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ถ้ามีองค์กรร่วมดำเนินโครงการมากกว่าหนึ่งองค์กร ต้องระบุชื่อให้ครบถ้วน และแจกแจงให้ชัดเจนด้วยว่าองค์กรที่ร่วมโครงการแต่ละฝ่ายจะเข้ามามีส่วนร่วมโครงการในส่วนใด

กรณีโครงการย่อยๆ บางโครงการระบุเป็นชื่อบุคคลผู้รับผิดชอบเป็นรายโครงการได้ นอกจากนี้ควรระบุชื่อคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง หากสามารถระบุหน้าที่ความรับผิดชอบ ก็จะทำให้มีความชัดเจนมากขึ้น

หากทำแยกสารได้แบบประวัติผลงานของผู้เสนอโครงการ และคณะทำงาน จะเป็นข้อมูลสำคัญส่วนหนึ่งในการสร้างความน่าเชื่อถือและการยอมรับ

10. หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

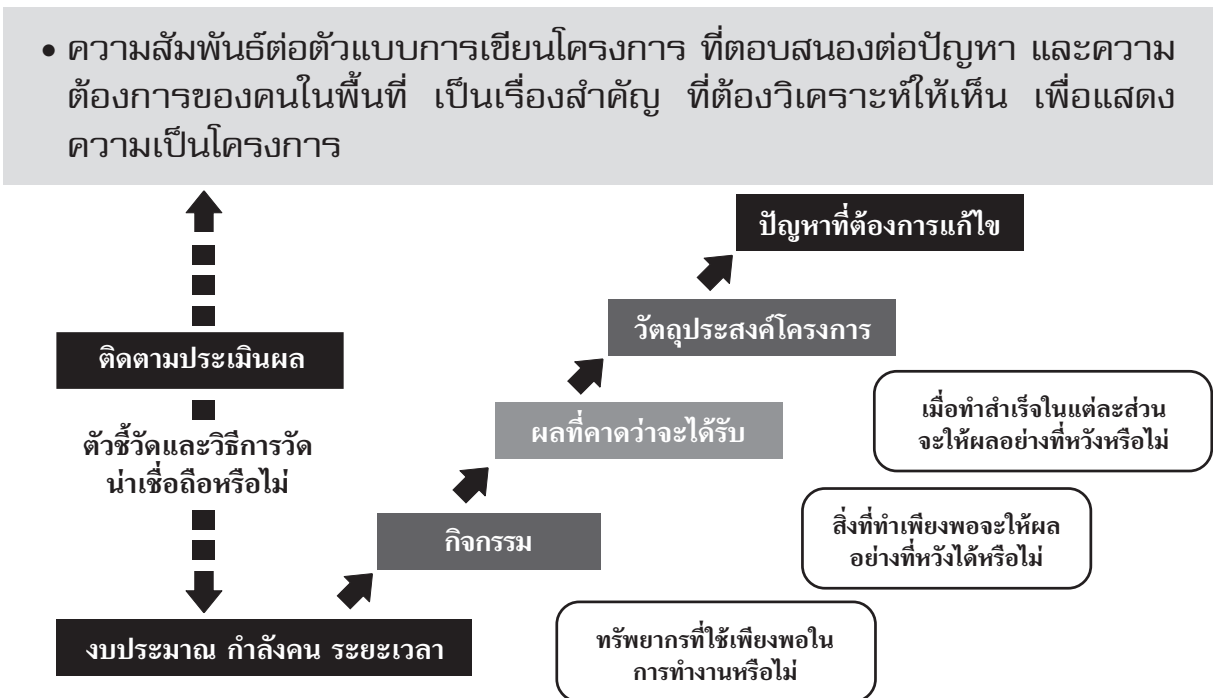
การสนับสนุนหมายรวมถึง การสนับสนุนการขับเคลื่อน การผลักดัน การดำเนินการ โดยอาจจะสนับสนุนกระบวนการทางวิชาการ การสนับสนุนทรัพยากรบุคคล การสนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนเทคโนโลยี เป็นต้น นอกจากนี้การระบุหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน จะทำให้ผู้อนุมัติและผู้ปฏิบัติ พิจารณาอย่างครบถ้วนว่าควรจะประสานงานและขอความร่วมมือกับหน่วยงานใดบ้างจึงจะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ

11. การประเมินผล

เป็นการบอกแนวทางการติดตามประเมินผลว่าจะทำอย่างไรในระยะเวลาใดและใช้วิธีการอย่างไรจึงจะเหมาะสม ซึ่งผลของการประเมินนอกจากจะบอกถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการแล้ว ควรจะต้องบอกถึงแนวทางในการดำเนินการต่อไปหรือหากจะต้องทำโครงการในลักษณะนี้อีกจะต้องปรับวิธีการอะไรอย่างไรบ้าง

12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ควรเขียนทั้งผลประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม ทั้งระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ควรจะต้องระบุถึงหน่วยงาน หรือองค์กรที่จะนำผลของโครงการนี้ไปใช้ประโยชน์ด้วย



การพิจารณาลักษณะโครงการที่ดี

โครงการที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงจุด ตรงประเด็น หรือนำไปสู่ชุมชนสุขภาวะได้
2. มีรายละเอียด มีความจำเพาะเจาะจง มีเนื้อหาสาระครบถ้วน ชัดเจน เป็นแนวทางให้ผู้อื่นอ่านแล้วเข้าใจ และสามารถดำเนินการตามโครงการได้

3. รายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ต้องมีความสอดคล้องกัน เช่น วัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับหลักการและเหตุผล วิธีดำเนินการต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น
4. ผลของโครงการ สามารถชี้ให้เห็นว่าจะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งเฉพาะส่วนและการพัฒนาโดยรวม และสามารถผลักดันไปสู่กระบวนการนโยบายสาธารณะได้
5. เป็นโครงการที่ปฏิบัติได้จริงและสามารถติดตามและประเมินผลได้
6. การเขียนโครงการควรใช้ภาษากระชับ ใช้ประโยคสั้นๆ ตรงไปตรงมา ไม่ซับซ้อน ชัดเจนในเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารเล่าเรื่องยากให้เข้าใจง่าย เนื้อหาส่วนใดมีความซับซ้อน ควรสรุปออกมาในรูปตาราง ภาพประกอบ หรืออื่นๆ ให้เข้าใจได้ง่าย

ลักษณะโครงการ/กิจกรรม/ค่าใช้จ่ายที่แหล่งทุนส่วนใหญ่ อาทิ สสส. มักจะไม่สนับสนุน ได้แก่

1. องค์กรที่เสนอโครงการ หรือเครือข่ายที่ได้เคยรับหรือกำลังได้รับการสนับสนุนจากแหล่งทุนบางแหล่งทุนที่มีนโยบายขัดกับแหล่งทุนที่กำลังจะขอรับการสนับสนุน เช่น สสส. จะไม่สนับสนุนองค์กรเครือข่ายที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ผลิตสุรา หรือยาสูบ หรือสินค้าทำลายสุขภาพ เป็นต้น
2. หน่วยงานหรือบุคคลที่เคยได้รับทุนจากแหล่งทุนและมีประวัติต่างพร้อยในการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามข้อตกลง หรือได้สร้างความเสียหายแก่แหล่งทุน หรือแก่บุคคลอื่นๆ ในสังคม
3. โครงการที่มีจุดมุ่งหมายหรือเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างแจ้งชัด
4. โครงการที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการหาทุน ให้รางวัล หรือจัดซื้อรางวัล
5. โครงการที่มีลักษณะธุรกิจหากำไรหรือเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหากำไร
6. โครงการเป็นงานประจำของหน่วยงาน เช่น ด้านการรักษาพยาบาลของสถานพยาบาล
7. โครงการให้บริการในลักษณะสงเคราะห์ เช่น การจัดซื้อยา อุปกรณ์การแพทย์ ตรวจร่างกาย การแจกอาหาร หรือให้สวัสดิการช่วยเหลือต่างๆ
8. โครงการที่มุ่งจัดหา ครุภัณฑ์ หรืออุปกรณ์ขนาดใหญ่ หรือสิ่งก่อสร้าง เช่น รถยนต์ อุปกรณ์ ออกกำลังกายราคาแพง การก่อสร้างอาคาร ลานกีฬา การสร้างห้องฟิตเนส ซ็อคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
9. โครงการจัดตั้งสำนักงาน หรือโครงการที่มีเจตนาหารายได้เข้าหน่วยงานเป็นหลัก
10. โครงการที่ไม่พยายามสร้างการมีส่วนร่วมกับบุคคล หรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ :

ตัวอย่างแบบฟอร์มการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ สามารถดูได้ในภาคผนวก 2

ตัวอย่างโครงการที่ได้รับการสนับสนุนเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำต้ง สามารถดูได้ในภาคผนวก 3

บรรณานุกรม

ประสิทธิ์ คงยิ่งศิริ.(มปป.). การจัดทำแผนและโครงการ. มปท.

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2542). การประเมินโครงการแนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์. (2543). คู่มือการประเมินผลโครงการ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพิศ สุขแสน.(2542). นโยบายสาธารณะและการวางแผน. อุดรดิตต์: สถาบันราชภัฏอุดรดิตต์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ตัวอย่างแผนสุขภาวะของตำบลท่าข้าม
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

แผนสุขภาพของตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สถานการณ์สุขภาพในมิติต่างๆ ของตำบลท่าข้าม

กาย : เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างองค์ความรู้

ประเด็นการเจ็บป่วยที่เป็นปัญหาสำคัญของคนในชุมชน คือ

- 1) โรคเรื้อรัง เบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไชมันในเลือดสูง เป็นโรคที่พบได้มาก จนเป็นเรื่องปกติในชุมชน (ทั้งจากพฤติกรรมการบริโภคและกรรมพันธุ์) จึงส่งผลให้คนในชุมชนไม่ใส่ใจดูแลตนเองเท่าที่ควร
- 2) โรคข้อ อากาศปวดเมื่อย เป็นอาการที่พบเนื่องจากการประกอบอาชีพ ทำสวนยาง เกษตรกรรม ถ้ามีอาการปวดเมื่อย ส่วนใหญ่จะไปซื้อยาชุดจากร้านขายของภายในชุมชน
- 3) โรคมะเร็ง การได้รับสารเคมีจากการปนเปื้อน มีการใช้สารเคมีกันมาก ทั้งจากการทำสวนยางพารา เมื่อฝนตกจึงชะล้างสารพิษลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้เกิดการปนเปื้อนไปสู่แหล่งอื่นๆ อีกทั้งคนโดยส่วนใหญ่จะทราบว่าเป็นโรคก็ต่อเมื่อมีอาการรุนแรงไปแล้ว

จิตใจ : ให้มีการดูแลกันและกันภายในครอบครัว

ปัญหาสุขภาพจิตใน ต.ท่าข้าม ถือว่ามีอยู่ในทุกช่วงอายุ แต่ที่น่าจะมีปัญหามากที่สุดคือผู้สูงอายุ (มีผู้สูงอายุ ประมาณ 1,500 คน และที่มีอายุ > 80 ปี ประมาณ 100 คน) โดยส่วนใหญ่จะมีอาการวิตกกังวล เหงา โดดเดี่ยว เนื่องจากลูกหลานไม่ค่อยมีเวลาให้ ต้องทำงานเลี้ยงครอบครัว และในผู้สูงอายุบางรายอาจมีภาวะในการเลี้ยงลูกหลานอีกด้วย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเครียดได้ สำหรับกลุ่มผู้พิการ (มีผู้พิการประมาณ 91 คน) มีบางส่วนที่ขาดผู้ดูแล นั่งเหม่อลอย ทางชุมชนจึงแก้ปัญหาตรงจุดนี้ โดยการจัดโครงการเยี่ยมบ้านขึ้น

สังคม : สร้างความมั่นคง ปลอดภัย

ประเด็นที่คนในชุมชนท่าข้ามให้ความสำคัญ คือ

- 1) ปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะใบกระท่อม, สูตรผสมของยาเสพติด 4x100 ซึ่งประกอบด้วยยาแก้ไอ ใบกระท่อม น้ำอัดลม
- 2) ปัญหาสิ่งมีนเมา (เหล้า, บุหรี่) เป็นปัญหาแรกของ ต.ท่าข้าม พบในกลุ่มเด็กและเยาวชนค่อนข้างมาก (มีแนวโน้มจะเพิ่มสูงขึ้น) สำหรับผู้หญิงและผู้สูงอายุพบไม่มาก
- 3) ปัญหาอาชญากรรม ถ้าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นใน ต.ท่าข้ามนั้นเกิดขึ้นน้อย แต่ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้น มักจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตเมือง ดังกรณีของการฉกชิง/ชิงรางวัลกระบี่ หรือ การจี้ทรัพย์ แล้วมีการใช้พื้นที่ ต.ท่าข้ามเป็นทางผ่านในการเดินทางหลบหนี

ปัญญา(จิตวิญญาณ) : แสดงให้เห็นในลักษณะของความไม่เห็นแก่ตัว ความรักใคร่กลมเกลียวกัน การไม่ยึดมั่นถือมั่น

ขาดผู้นำทางศาสนาที่เข้มแข็ง ขาดจุดยึดเหนี่ยว มีผู้นำทางธรรมชาติเฉพาะกลุ่มหนึ่งๆ เท่านั้น แต่ขาดจุดยึดเหนี่ยวของคนทั้งชุมชน

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสุขภาพ ในตำบลท่าข้าม จังหวัดสงขลา (ปี 2551-2554) วิสัยทัศน์

“ระบบสุขภาพพอเพียง เครือข่ายมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมและดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เพื่อประชาชน
ตำบลท่าข้ามมีสุขภาพดี”

พันธกิจด้านสุขภาพ

1. สร้างระบบสุขภาพที่มีศักยภาพ โปร่งใส และบรรลุผลสัมฤทธิ์
2. สร้างจิตสำนึกและวัฒนธรรมสุขภาพใหม่
3. สร้างองค์ความรู้เรื่องสุขภาพ
4. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมของเครือข่ายสุขภาพในการพัฒนา

เป้าประสงค์

1. เพื่อให้มีการสร้างสุขภาพดีให้กับคนในชุมชน โดยครอบคลุมทุกด้านและทุกช่วงวัย ตั้งแต่ครรภ์
มารดาจนกระทั่งถึงแก่ชีวิต
2. เพื่อให้มีระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล โดยเน้นที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง
และใช้บริการสุขภาพโดยปราศจากอุปสรรค และมีการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมใน
การกำหนดทิศทางของระบบสุขภาพในตำบล
3. เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อุดมด้วยทุนของชุมชน อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น มีวัฒนธรรมประเพณี และกองทุนชุมชนที่เกื้อกูลต่อสุขภาพะที่สมบูรณ์

เป้าประสงค์ที่ 1

สร้างสุขภาพดีให้กับคนในชุมชน โดยครอบคลุมทุกด้านและทุกช่วงวัย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างสุขภาพดี ทุกช่วงวัย บนพื้นฐานความพอเพียง

ยุทธศาสตร์ที่ 1.1 คนในชุมชนได้รับการดูแลและส่งเสริมสุขภาพ

เป้าหมาย

1. เพิ่มการป้องกัน ดูแล และควบคุมการเกิดโรค ที่เป็นปัญหาสำคัญภายในชุมชน ให้เหมาะสมกับ
ช่วงวัย คือ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคไขมันในเลือด โรคฟันผุในเด็ก โรคมะเร็ง
เต้านมและปากมดลูก โรคซึมเศร้า โรคนิวและโรคไต
2. สร้างเสริมสุขภาพะกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการและผู้ด้อยโอกาสให้มีสุขภาพทางกายที่แข็งแรง
3. ลดการแพร่ระบาดของโรคติดต่อภายในชุมชน คือ โรคไข้เลือดออก วัณโรค โรคเอดส์ โรคอุจจาระร่วง
และโรคตามฤดูกาล
4. อสม.เป็นแกนนำความรู้สู่ชุมชน กระตุ้น การดูแลตัวเองให้ถูกต้อง เพื่อส่งเสริมศักยภาพชุมชน
ให้เป็นหมู่บ้านจัดการสุขภาพ
5. เพื่อส่งเสริมให้มีภาคีเครือข่าย และพันธมิตรที่แข็งแกร่ง ในการพัฒนาระบบสุขภาพในท้องถิ่น

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีโครงการอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการดูแล คัดกรองโรคที่เป็นปัญหา
2. มีระบบการเฝ้าระวังโรคติดต่อและระบบการส่งต่อให้ทันสมัย รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
3. มีแกนนำและฝ่ายรับผิดชอบโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการคอยดูแล

ตัวชี้วัด

1. มีฝ่ายที่ถูกต้องตั้งขึ้นมาดูแลเรื่องการป้องกันและควบคุมโรค อย่างถาวรในปี 2552 เป็นต้นไป
2. ร้อยละ...ของคนอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจสุขภาพทั่วไปประจำปี
3. ร้อยละ...ของประชากรที่อายุ 40 ปีขึ้นไปที่ป่วยด้วยโรคเรื้อรัง
4. ร้อยละ...ของผู้หญิงอายุ 35 ปีขึ้นไปได้รับการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกด้วยวิธี Pap smear
5. จำนวน...ของประชากรที่เป็นโรคติดต่อ ณ ขณะนั้น
6. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเป็นสมาชิกชมรมร้อยละ...
7. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
8. มีฝ่ายสุขภาพใน อบต.นาร่องการป้องกันควบคุมโรคติดต่อ โดยต้องผ่านเกณฑ์การประเมินความพร้อม
9. มีคณะกรรมการป้องกัน ควบคุมโรคระดับตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนจากหลายกลุ่มในชุมชน ครอบคลุม ร้อยละ... ของหมู่บ้าน มีการให้สม. สุ่มประเมินและรายงานทุก 2 สัปดาห์
10. อย่างน้อยร้อยละ... ของอุปกรณ์ เครื่องมือในการใช้ควบคุมโรคที่ครอบคลุมในตำบล
11. ร้อยละ... ของการได้รับความรู้และเข้าใจเรื่องโรคและการปฏิบัติตัว

แผนงานปฏิบัติการ

1. สร้างระบบการควบคุมป้องกันโรคที่มีประสิทธิภาพ โดยให้มีเครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ใกล้เคียง ควบคุมป้องกันโรคควบคู่กับการสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของสังคมทุกระดับ
2. สร้างเครือข่าย โดยบูรณาการเครือข่าย ก่อให้เกิดเวทีสร้างแผนกิจกรรม ในช่วงแรกของแผนพัฒนาสุขภาพ
3. มีคณะทำงานเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโรคและภัยสุขภาพที่เป็นนโยบายสำคัญและโรคที่เป็นปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรค
4. มีโครงการที่พัฒนาขึ้นมากกว่าปัจจุบัน และเกิดโครงการใหม่ที่ครอบคลุมเป้าหมายที่มีอยู่
5. ให้มีการใช้ประโยชน์จากข้อมูลสถานการณ์โรค เพื่อใช้ประโยชน์ในการทำนายสถานการณ์โรค การวางแผนป้องกันและควบคุมการระบาดของโรค
6. ประสานกับฝ่ายเรื่องงบประมาณและบรรจุอยู่ในแผนงบประมาณ โดยมีฝ่ายดูแลอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมและโครงการ

ร่วมมือกับฝ่ายดูแลสุขภาพของตำบลจัดตั้งโครงการดังนี้

1. โครงการคัดกรองโรคที่เป็นปัญหาในชุมชน ได้แก่ คัดกรองโรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน โรคปวดเมื่อย / โรคข้อ โรคมะเร็ง โรคติดต่อ วัณโรค โรคเอดส์ โรคฟันผุในเด็ก
2. โครงการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในแต่ละช่วงวัย เช่น การเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ
3. โครงการส่งเสริมและพัฒนาการออกกำลังกายและการแข่งขันกีฬาสำหรับผู้สูงอายุ
4. โครงการจัดตั้งหน่วยตรวจสอบและมีหน่วยเคลื่อนที่เร็วในการสอบสวน ควบคุมการระบาดของโรค
5. กิจกรรมการจัดอบรม ประสานงานและสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้อย่างต่อเนื่องและจัดอบรม บุคคลากรเพื่อมีการนำความรู้ใหม่ๆ มาพัฒนางาน อาทิ โครงการพัฒนาศักยภาพกรรมการบริหาร อสม.

ยุทธศาสตร์ที่ 1.2 คนในชุมชนได้รับการส่งเสริมสุขภาพจิตที่ดี

เป้าหมาย

1. คนในชุมชนต้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพจิต ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง คือ เด็กและเยาวชน กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และคนในชุมชน
2. พัฒนาและเพิ่มสมรรถนะบุคลากรด้านสุขภาพจิตใน อบต. ทำให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถดูแลคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ปัจจัยความสำเร็จ

1. เร่งส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพจิต โดยเน้นทักษะทางด้านอารมณ์และพฤติกรรมและสัมพันธภาพกับบุคคลภายนอก รวมทั้งส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดีและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ
2. พัฒนาบุคลากรที่ดำเนินงานด้านสุขภาพจิต รวมทั้งส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์สุขภาพจิต เพื่อให้คำแนะนำปรึกษาและเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหาด้านสุขภาพจิต
3. เร่งดำเนินการค้นหาผู้ป่วยที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพจิตโดยประสานงานร่วมกับทีมแพทย์ด้านจิตเวช และนักจิตวิทยา เพื่อให้คำแนะนำปรึกษาและรักษาผู้ป่วยที่มีอาการทางจิต

ตัวชี้วัด

1. อัตราการพยายามฆ่าตัวตาย
2. อัตราการป่วยด้วยโรคจิต
3. เด็กวัยเรียนมีความฉลาดทางปัญญา
4. เด็กวัยเรียนมีความฉลาดทางอารมณ์
5. ลดปัญหาความเครียดของประชาชน
6. ประชาชนมีทักษะในการจัดการกับความเครียดได้อย่างเหมาะสม
7. ประชากรอายุ 15-59 ปี มีความเครียดสูงมาก
8. ประชาชนมีความสุขในการดำรงชีวิตในชุมชน
9. ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับความดูแล เอาใจใส่จากชุมชน
10. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเป็นสมาชิกชมรมร้อยละ 100
11. ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชนได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง
12. สถานประกอบการ มีการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด
13. โรงเรียนมัธยมศึกษา มีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด
14. อบต. อสม. และ สอ. มีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้มีปัญหาสุขภาพจิตและยาเสพติด

แผนงานปฏิบัติการ

1. มีการจัดตั้งหน่วยให้คำปรึกษาหรือศูนย์สุขภาพจิตในชุมชน
2. พัฒนาคุณภาพและศักยภาพการสื่อสารในท้องถิ่นให้เป็นช่องทางในการยกระดับสุขภาพของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการ
3. สร้างการเข้าถึงกลุ่มต่างๆ ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรมประจำวันไม่ได้ โดยออกไปเยี่ยมบ้านและมีการพูดคุย เป็นต้น
4. จัดโครงการหรือกิจกรรมโดยมีความร่วมมือ เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างสถานีนอนามัย เจ้าหน้าที่อบต. และอสม. พัฒนาศูนย์บริการรองรับโครงการและส่งอบรมทางวิชาการ

กิจกรรมและโครงการ

1. จัดตั้งโครงการแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้

- 1.1 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับเด็กและเยาวชน อาทิ ศูนย์อบรมเยาวชนท่าข้าม
- 1.2 โครงการทัศนศึกษาโดยผู้ปกครองพาบุตรหลานตนเองไปทัศนศึกษานอกสถานที่
- 1.3 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ การเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุของ อสม.
- 1.4 โครงการส่งเสริมการสร้างสุขภาพจิตกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการหรือมีปัญหาทางสมอง

2. สร้างหน่วยให้คำปรึกษาหรือศูนย์สุขภาพจิตในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 1.3 คนในชุมชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง เหมาะสม

เป้าหมาย

1. ลดพฤติกรรมการบริโภคที่เสี่ยงต่อสุขภาพ
2. ลดพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชนโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน
3. พฤติกรรมการรักษานามัยส่วนบุคคล เหมาะสม ถูกต้อง

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีโครงการส่งเสริมพฤติกรรม ที่เน้นการให้ความรู้ และความเข้าใจในการปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง
2. มีกิจกรรมที่คนในชุมชนสามารถเข้าร่วมได้และแบ่งประเภท วัย ความสนใจ อย่างชัดเจน

ตัวชี้วัด

1. มีมาตรการควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงที่สำคัญ เช่น การสูบบุหรี่ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของเยาวชน และคนในชุมชน
2. ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยมุ่งเน้นไปที่ 6 อ. (ออกกำลังกาย อาหาร อารมณ์ อนามัยข อโรคยา อนามัยสิ่งแวดล้อม)
3. ประชาชนมีพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
4. เด็กทานอาหารที่มีคุณภาพ ปราศจากอาหารประเภทอาหารขยะ
5. ประชาชนมีการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบลดลง
6. ครั้วเรือนที่ทุกคนในครั้วเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัยและได้มาตรฐาน
7. ประชาชนอายุ 6 ปีขึ้นไป ออกกำลังกาย อย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 30 นาที
8. ครั้วเรือนที่คนในครั้วเรือนมีการปฏิบัติตัวในการใช้ยาด้วยตนเองที่เหมาะสม
9. ผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุและมีกิจกรรมทุกเดือน
10. คนพิการที่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครั้วเรือน
11. ครั้วเรือนที่เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปีเต็ม ได้รับการส่งเสริมเรียนรู้จากการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ในบ้าน

แผนงานปฏิบัติการ

1. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านวิทยุชุมชนและผ่านโครงการให้ประชาชนมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมโรคที่เหมาะสม โดยให้ครอบคลุมทุกช่วงวัย
2. ค้นหากิจกรรมที่สร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน
 - สร้างสรรค์และสนับสนุนกิจกรรมทางเลือกที่นอกเหนือจากการเรียนปกติ
 - เสริมทักษะชีวิตและวิธีคิดในการจัดการและเผชิญกับปัญหาต่างๆ ด้วยตัวเอง
 - สร้างและสนับสนุนการรวมกลุ่มเครือข่ายเด็กและเยาวชน

3. ร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งที่มีโครงการอยู่แล้วและยังไม่มี สนับสนุนจัดตั้งโครงการ แผนงานเกี่ยวกับการรณรงค์ ควบคุมและส่งเสริม พฤติกรรมสุขภาพ
 4. ประสานกับฝ่ายเรื่องงบประมาณและบรรจุอยู่ในแผนงบประมาณ โดยมีฝ่ายดูแลอย่างต่อเนื่อง
- กิจกรรมและโครงการ**
จัดตั้งโครงการแบ่งเป็น 4 กลุ่มดังนี้
1. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน อาทิ
 - โครงการกิจกรรมทางเลือกนอกห้องเรียน
 - โครงการหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครกิจกรรมเพื่อสังคม
 - โครงการสื่อสารสาธารณะเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
 2. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับสตรี อาทิ ผู้หญิงยุคใหม่ห่างไกลภัยมะเร็ง
 3. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับคนชรา อาทิ ศูนย์คนวัยสูงอายุสุขภาพดี อารมณ์ดี ดูแลตัวเอง
 4. โครงการส่งเสริมพฤติกรรมเกี่ยวกับคนในชุมชนทุกวัย อาทิ อาหารสะอาดมาที่ตลาดชุมชน, ออกกำลังกาย พาชีวิสดใส, สุขภาพดีเริ่มต้นที่ทุ่ง (ลดเอเวตมีรางวัล), อาหารสะอาด สุขภาพดี, การลดสารเคมีในภาคการเกษตร, การปลูกผักปลอดสารพิษ, โรงปุ๋ยชีวภาพ, ลดเหล้าเป็นตัวอย่างเยาวชน, บุหรี่เพื่อใคร มีแต่ทำร้ายคนใกล้ตัวคุณ

เป้าประสงค์ที่ 2

ระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่มีคุณภาพและสมเหตุสมผล

ยุทธศาสตร์ที่ 2.1 : มีหลักการบริหารจัดการ

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาระบบการจัดการทางด้านสุขภาพให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีระบบบริหารจัดการที่องค์การบริหารส่วนตำบลและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมโดยการกระจายอำนาจและการสร้างกระบวนการนโยบายในด้านสุขภาพ (Health Policy Process) ที่เปิดกว้าง
 2. กลไกระบบบริหารสุขภาพที่มีความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานโดยทำงานไปทิศทางเดียวกัน
- ตัวชี้วัด**
1. มีการส่งเสริมด้านสุขภาพ การสาธารณสุขให้แก่คนในชุมชนเป็นไปอย่างทุกฝ่ายมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมได้ประโยชน์และร่วมรับผิดชอบ
 2. ร้อยละของจำนวนองค์กร เครือข่ายในชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการจัดการสุขภาพเพิ่มขึ้น
 3. ทิศทางการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

แผนงานปฏิบัติการ

1. ส่งเสริมหน่วยงานทางด้านสุขภาพให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีบูรณาการในระบบบริการสุขภาพ
- กิจกรรมและโครงการ**
- จัดให้มีการมีส่วนร่วมในการพิจารณาร่างแผนยุทธศาสตร์จากบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกระดับ
 - ชี้แจงแผนยุทธศาสตร์ให้ทั่วถึงทุกระดับ
 - จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ เพื่อดำเนินงานด้านสุขภาพ
 - จัดให้มีระบบประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

2. ส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กร เครือข่ายชุมชนในการจัดการสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการนวัตกรรม “ประสานงานเครือข่ายภาคีสุขภาพ” โดยมีภาคประชาชนเป็นศูนย์กลาง
วัตถุประสงค์
 1. เพื่อจัดกระบวนการเชื่อมประสานภาคีสุขภาพที่มีในตำบลท่าข้ามในทุกภาคส่วน ให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ
 2. เพื่อพัฒนาผู้การเป็นประชาคมสุขภาพตำบลท่าข้ามในระยะยาว
- โครงการสร้างแกนนำสร้างสุขภาพประจำครอบครัวเพื่อเป็นผู้ดูแลสุขภาพในครัวเรือน
- โครงการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 2 เดือนครั้ง
วัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกันระหว่างอนุกรรมการภาคประชาชนกับประชาชน

เป้าหมายที่ 2 : พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ปัจจัยความสำเร็จ

1. คนในชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ
2. มีการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพแก่คนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
3. ในชุมชนมีระบบฐานข้อมูลด้านสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละของคนในชุมชนที่ได้รับรู้ข่าวสารการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ และได้รับรู้ด้านสุขภาพ
2. ร้อยละของคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพที่มีการประชาสัมพันธ์
3. ร้อยละความสำเร็จของการพัฒนาระบบสารสนเทศ

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาความครบถ้วนของฐานข้อมูล

กิจกรรมและโครงการ

- จัดทำแฟ้มสุขภาพประจำครอบครัวให้ครบถ้วน
 - บันทึกข้อมูลในฐานข้อมูลสถานีอนามัย/PCU ให้ครบถ้วน
 - ปรับปรุงมาตรฐานการส่งข้อมูลจากสถานีอนามัย/PCU และโรงพยาบาล
 - นำเสนอข้อมูลผ่านระบบ web page
 - ใช้ระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ทดแทนกระดาษ
2. พัฒนาศักยภาพในการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดทำแผนการฝึกอบรม
- ให้มีการประเมินสมรรถนะเจ้าหน้าที่
- รับสมัครเข้ารับการฝึกอบรม
- จัดทำสมรรถนะการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศจำแนกตามสายงาน
- ประเมินผลการฝึกอบรม

3. พัฒนาระบบการซ่อมบำรุงและพัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบเครือข่ายและคณะทำงานในการซ่อมบำรุงระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
- จัดทำมาตรฐานและแนวทางการซ่อมบำรุง
- พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในการซ่อมบำรุงและพัฒนาเครือข่าย
- จัดทำมาตรฐานการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอและเหมาะสม
- เพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลเพื่อความรวดเร็วและเป็นระบบสำรองในการสื่อสารข้อมูล

4. ส่งเสริมการกระจายข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายสื่อเพื่อสุขภาพตำบลท่าข้าม วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพให้กับสื่อต่างๆ เช่น สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ จัดเลี้ยงตามสายในชุมชน เป็นต้น
- โครงการจัดทำหนังสือสุขภาพของคนสงขลา วัตถุประสงค์ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นภาพรวมในเรื่องสุขภาพของตำบลท่าข้ามในด้านต่างๆ อาทิ สถานการณ์ภัยคุกคาม รวมถึงนวัตกรรมดี ๆ ที่เกิดจากการปฏิบัติงานของภาคีสุขภาพปีละ 1 เล่ม

ยุทธศาสตร์ที่ 2.2 : มีการให้บริการด้านสาธารณสุขที่ดี

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาคุณภาพมาตรฐานการให้บริการสุขภาพ

ปัจจัยความสำเร็จ

1. ส่งเสริมศูนย์สุขภาพชุมชนให้มีการจัดการและการบริการสุขภาพที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด
2. มีการบริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการและทำให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ
3. พัฒนาระบบการทำงานในการดูแล รักษาโรคทั่วไปที่พบในชุมชน
4. พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทั้งด้านการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ
5. พัฒนาระบบการดูแลสุขภาพแม่และเด็ก

ตัวชี้วัด

1. สถานีนอนมัย และศูนย์สุขภาพชุมชนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน
2. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีความพึงพอใจต่องานบริการและมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานสาธารณสุข
3. ร้อยละของเรื่องร้องเรียนที่ได้รับการแก้ไข
4. คนในชุมชนได้รับการบริการสุขภาพในด้านการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสมรรถภาพอย่างมีคุณภาพมาตรฐานเพิ่มขึ้น
5. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีอัตราการป่วยและตายด้วยโรคเบาหวาน ความดันลดลง
6. ร้อยละของผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาล เนื่องจากภาวะความรุนแรงของโรค ภาวะแทรกซ้อนในโรคเรื้อรังลดลง
7. ร้อยละของผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่ได้รับการดูแลสุขภาพกายและจิตใจ
8. ร้อยละของแม่และเด็กที่ได้รับการดูแลสุขภาพ

แผนงานปฏิบัติการ

1. สร้างและสนับสนุนให้มีระบบการบริการที่มีคุณภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดการทบทวนทักษะทางการแพทย์แก่เจ้าหน้าที่ศูนย์สุขภาพชุมชนทุก 3 เดือน
- มีการจัดทำคู่มือทางการแพทย์และมีการทบทวนทุก 3 ปี
- จัดให้มีการนิเทศงานตรวจคุณภาพและเฝ้าระวังการปฏิบัติการพยาบาลอย่างสม่ำเสมอ

2. มีกลไกที่ตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้ผู้รับบริการ
กิจกรรมและโครงการ

- มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้รับบริการ (ขณะรอรับบริการ)
 - การเปิดวิดิทัศน์เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ
 - การจัดบอร์ดให้ความรู้
 - แจกเอกสาร แผ่นพับ
 - มีการเยี่ยมบ้านผู้ป่วย เพื่อดูแลต่อเนื่องที่บ้าน
- โครงการสายด่วนสุขภาพ
- โครงการลดขั้นตอนการให้บริการสาธารณสุข
- โครงการใกล้บ้าน ใกล้ใจ ใส่ใจโรคเบาหวาน ความดัน
- จัดตั้งโครงการให้คำปรึกษาและรับเรื่องราวร้องทุกข์ ติดตั้งตู้รับฟังความคิดเห็น

3. การป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการป้องกันภาวะแทรกซ้อนในผู้ป่วยเบาหวาน ความดันแบบองค์รวมโดยชุมชนมีส่วนร่วม
- โครงการสายใยชุมชน ใส่ใจผู้ป่วยโรคเรื้อรัง

4. ส่งเสริมการดูแลสุขภาพกลุ่มคนในชุมชน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการชุมชนร่วมร้อยใจ สานใยรัก ผู้สูงอายุ
- โครงการส่งเสริมการศึกษา แลกเปลี่ยนประสบการณ์และนันทนาการนอกสถานที่ของชมรมสร้างสุขภาพกลุ่มผู้สูงอายุ
- โครงการอาสาสมัครดูแลผู้พิการ
- โครงการทวิพลังสภาผู้พิการ
- โครงการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพหญิงมีครรภ์
- โครงการพัฒนาระบบการดูแลแม่และเด็กด้วยใจ
- โครงการควบคุมและป้องกันภาวะโลหิตจางในหญิงตั้งครรภ์
- โครงการรณรงค์การได้รับวัคซีนตามกำหนด

เป้าหมายที่ 2 : พัฒนาระบบการเฝ้าระวังภาวะคุกคามสุขภาพและอุบัติเหตุ

ปัจจัยความสำเร็จ

1. พัฒนาระบบการทำงานในการควบคุมโรคระบาด พิชัยจากสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพประชาชน
2. พัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือต่อผู้ประสบอุบัติเหตุฉุกเฉินอย่างมีประสิทธิภาพและทันเหตุการณ์
ตัวชี้วัด
 1. การลดลงของผู้ป่วยจากโรคระบาดเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ป่วยจากโรคระบาดปีที่ผ่านมาร้อยละ 10%
 2. ระยะเวลาในการส่งต่อผู้ประสบอุบัติเหตุฉุกเฉินให้แก่ทางโรงพยาบาล

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาระบบเตือนภัยทางสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบการสื่อสารข้อมูลเพื่อการเตือนภัย
- จัดทำคู่มือและมาตรฐานการทำงาน
- กำหนดโครงสร้างและทีมงานเฝ้าระวังภัยสุขภาพ
 - ทีมควบคุมโรคระบาด (SRRT)
 - ทีมช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุ หน่วยบริการฉุกเฉิน
 - ทีมเฝ้าระวังพิษภัยและภาวะฉุกเฉินสุขภาพ
- พัฒนาสมรรถนะเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

2. จัดระบบสนับสนุนการดำเนินงานเฝ้าระวังสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดระบบการสื่อสาร
- จัดระบบการตัดสินใจและการสั่งการ
- จัดงบประมาณสำรอง ฉุกเฉิน
- จัดวัสดุ/ครุภัณฑ์ สำรอง
- จัดยานพาหนะให้พร้อมทำงานได้ทันที

3. ประเมินผลระบบเฝ้าระวังสุขภาพ

กิจกรรมและโครงการ

- จัดให้มีเกณฑ์การประเมินผล
- แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล
- มีการซ่อมแผนและประเมินผลความพร้อม
- สร้างขวัญและกำลังใจเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2.3 : การจัดการทรัพยากรที่ดี

เป้าหมายที่ 1 : พัฒนาศักยภาพในระดับต่างๆ และกำลังคนในด้านสุขภาพ อย่างสม่ำเสมอ

(สอ. อสม. เยาวชน ผู้สูงอายุกับการสร้างสุขภาพภาคประชาชน)

ปัจจัยความสำเร็จ

1. การสร้างหรือปรับบทบาทใหม่ของบุคลากรหรือแกนนำชุมชน
2. การสร้างหรือปรับระบบสนับสนุน
3. การเสริมสร้างกำลังใจ

ตัวชี้วัด

1. จำนวนเครือข่ายภาคีสุขภาพที่เข้ามามีบทบาทในระบบสาธารณสุขมากขึ้น
2. ร้อยละการเพิ่มขึ้นของคนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการด้านสุขภาพ
3. บุคลากรมีกำลังใจในการทำงาน

แผนงานปฏิบัติการ

1. โครงการพัฒนาศักยภาพแกนนำระดับตำบล ในการจัดทำแผนงานโครงการ
2. โครงการพัฒนาการสร้างสุขภาพในตำบลต้นแบบ
3. การเสริมสร้างกำลังใจในการทำงาน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการพัฒนาการดูแลสุขภาพในตำบลต้นแบบอำเภอละ 1 ตำบล โดยใช้กรอบยุทธศาสตร์ เมืองไทยแข็งแรง และ 14 องค์ประกอบหลัก ในงานสาธารณสุขมูลฐาน
- จัดหาบุคคลดีเด่นในการดำเนินงานประจำปี จำแนกตามสายงาน
- จัดรางวัลสำหรับบุคคลดีเด่นประจำปี

เป้าหมายที่ 2 : สนับสนุนการระดมทุน จากกองทุนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบสุขภาพ มากยิ่งขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จ

1. มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนเป็นตัวตั้งต้นในการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ กองทุนสัจจะวันละบาทฯ สหกรณ์ กองทุนชุมชน กองทุน SML
2. คนในชุมชนมีการเรียนรู้เอง ฟังตนเอง ทำเอง นั่นคือส่งเสริมการพึ่งตนเองลดการพึ่งพาจากภายนอก **ตัวชี้วัด**
 1. อำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน
 2. ความสามารถในการพึ่งตนเองกัน

แผนงานปฏิบัติการ

1. การสร้างปฏิบัติการในชุมชน

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการสนับสนุนการปฏิบัติการที่มีอยู่ในพื้นที่ **วัตถุประสงค์** เพื่อสนับสนุนเครือข่ายในพื้นที่ เช่น กองทุนออมทรัพย์ กองทุนสัจจะวันละบาทฯ และสหกรณ์ เป็นต้น ให้มีการคิดค้น พัฒนาเรื่องระบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยชุมชน เพิ่มมากขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้กระบวนการนโยบายสาธารณะ และใช้ฐานแบบ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวเดินเรื่อง
- 2. การสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมและโครงการ

- โครงการเวทีนโยบายสาธารณะเพื่อการเคลื่อนเชิงนโยบาย **วัตถุประสงค์** เพื่อเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ และเป็นเวทีการสร้างพันธสัญญาาร่วมกันใน กระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยใช้นโยบายการจัดสวัสดิการชุมชนภายใต้ฐานเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวเดินเรื่อง

เป้าประสงค์ 3 :

สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ อุดมด้วยทุนของชุมชนและสร้างความมั่นคงของชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 3.1 : พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

1. พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภายในชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีความมั่นคงยั่งยืน
2. เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
3. สร้างงานในหมู่บ้านโดยไม่ต้องให้บุตรหลานไปทำงานนอกพื้นที่

เป้าหมาย

1. ส่งเสริมพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชน
2. คนในชุมชนมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ ไม่ขัดสน
3. มีระบบสวัสดิการที่ดี มีประสิทธิภาพและทั่วถึง

กลยุทธ์

1. สนับสนุนตั้งกลุ่มอาชีพให้กับชุมชน โดยเน้นการพัฒนาที่ครบวงจร พัฒนาผลิตภัณฑ์ การบริหารจัดการ จัดการ รวมทั้งการรวมกลุ่มในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์และจัดหาแหล่งตลาดให้กลุ่มอาชีพ โดย
 - พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภายในชุมชน
 - ส่งเสริมอาชีพ โดยมุ่งเน้นการแปรรูปวัสดุในท้องถิ่น
 - ส่งเสริมสนับสนุนด้านการจัดการแก่กลุ่มอาชีพเป้าหมาย
 - ส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรและกลยุทธ์ทางการตลาด
 - ส่งเสริมและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
2. สนับสนุนความรู้ด้านวิชาการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและคุณภาพของผลผลิตเกษตรกรรม ประกอบด้วย 9 กลยุทธ์ คือ
 - 1) นำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้
 - 2) บริการด้านวิชาการ
 - 3) สร้างงานนอกภาคเกษตรกรรมเพื่อให้คนในพื้นที่มีรายได้ประจำและแน่นอนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ
 - 4) เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
 - 5) ส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การทำเกษตรธรรมชาติ การทำบัญชีครัวเรือน
 - 6) จัดสวัสดิการที่เกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
 - 7) เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีแหล่งเงินทุน ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนกลุ่มออมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพเพื่อช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่
 - 8) เร่งส่งเสริมและสนับสนุนการใช้เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดีมีคุณภาพ การใช้ปุ๋ยชีวภาพและลดการใช้สารเคมีในการเกษตร
 - 9) เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีตลาดกลางแทรกแซงราคาพืชผล ร้านค้าชุมชนโรงสีข้าวชุมชน โรงผลิตปุ๋ยชีวภาพชุมชน

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีการส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ (การประกอบอาชีพ, การรวมกลุ่มประกอบอาชีพ ทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม)
2. คนในชุมชนมีอาชีพสุจริต รายได้เพียงพอกับรายจ่าย
3. ร้อยละของคนอายุ 15-60 ปี มีการประกอบอาชีพและมีรายได้
4. ร้อยละของครัวเรือนที่คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 23,000 บาทต่อปี
5. ร้อยละของครัวเรือนที่มีการเก็บออมเงิน
6. ร้อยละครัวเรือนที่มีรายรับมากกว่ารายจ่าย
7. ร้อยละของครัวเรือนมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน
8. รายจ่ายในครอบครัวลดลงในทุกด้าน รายได้เพิ่มขึ้น หนี้สินลดลง
9. อบต.ให้การสนับสนุนงบประมาณ เงินทุนหมุนเวียนในการประกอบอาชีพ
10. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้มาตรฐาน แข่งขันได้ และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
11. ชุมชนมีการจัดการแหล่งอาหารที่เพียงพอและปลอดภัยสำหรับการบริโภคของคนในชุมชน

12. มีการส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง การทำการเกษตรธรรมชาติ การทำบัญชีครัวเรือนอย่างทั่วถึง
13. ร้อยละของคนในชุมชนที่มีสวัสดิการด้านสุขภาพ
14. ร้อยละของผู้ด้อยโอกาส เด็ก คนชรา คนพิการ ที่ได้รับเบี้ยยังชีพ
15. มีระบบสวัสดิการที่ดี ครอบคลุมความต้องการของคนในชุมชนอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
16. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร
17. ร้อยละของครัวเรือนที่ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน
18. มีการผลิตอาหารไว้บริโภคเพียงพอตลอดปี อาหารปลอดภัยปราศจากเคมี ทำกินเอง

แผนงานปฏิบัติการ

1. พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรกรรมโดยขุดคลองส่งน้ำเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถทำการเกษตรเพื่อพึ่งพาตนเองและสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้ตลอดปี
2. ถ่ายทอดเทคนิควิธีการทำการเกษตรปลอดภัยให้กับประชาชน และพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต คือ ใช้ต้นทุนในการผลิตไม่มากและใช้ภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มคุณภาพและปริมาณ ให้ความรู้ในเรื่องการทำบัญชีและการตลาด โดยการให้บริการเคลื่อนที่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลเข้าไปในพื้นที่
3. แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การนำเศษวัสดุเหลือใช้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่มาจักสานทำเข่ง หรือตะกร้า เพื่อบรรจุผลผลิตทางการเกษตรหรือบรรจุภัณฑ์อาหารปลอดภัย เป็นต้น
4. ปลูกป่า เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติให้คงอยู่ตลอดไป
5. อบรมพัฒนาอาชีพที่ต้องใช้ทักษะและมีมือให้แม่บ้าน
6. จัดสวัสดิการในเรื่องสุขภาพและการจัดสรรทรัพยากร
7. ตั้งผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำเทคนิควิธีการผลิตทางเกษตร เมื่อมีการกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน มีการบริการให้คำปรึกษาแก่ประชาชนในการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านเพื่อการลงทุนทางการเกษตร เพื่อช่วยให้การใช้เงินบรรลุตามเป้าหมายและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว
8. ลดการใช้สารเคมีในภาคการเกษตร
9. ส่งเสริมการเลี้ยงวัว แพะ หมู ไก่ แบบมีกองทุน และการเรียนรู้ดูงาน
10. ส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องการผลิต และการแปรรูปผลผลิต ที่ถูกต้อง เพื่อเอาไว้ขายในหมู่บ้าน
11. สนับสนุนการใช้พื้นที่นาเพื่อปลูกพืชผักสุขภาพอย่างอื่นหลังนํานา เพื่อให้คุณค่าของนามีมากขึ้น

โครงการ

1. โครงการส่งเสริมอาชีพแก่ประชาชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
2. โครงการฝึกอบรมและทักษะศึกษาดูงานกลุ่มอาชีพ/กลุ่มแม่บ้าน
3. โครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน
4. โครงการการจัดฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ ให้กับกลุ่มเกษตรกรทั้งการผลิตและการตลาด
5. โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับโรงเรียนในชุมชน
6. โครงการส่งเสริมอาชีพที่สืบทอดภูมิปัญญา
7. โครงการการสื่อสารสาธารณะ เพื่อสร้างช่องทางสื่อสารระหว่างกลุ่มเกษตรกรและเผยแพร่กิจกรรมขยายผลต้นแบบความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอาหารที่เอื้อต่อสุขภาพ
8. โครงการปลูกผักปลอดภัย
9. ส่งเสริมและทำโครงการนำหมักชีวภาพ ธนาкарขยะ เต่าชีวมวล เต่าไรค์วัน พลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อการแปรรูปอาหาร
10. ส่งเสริมการเลี้ยงวัว แพะ หมู ไก่ แบบมีกองทุนและการเรียนรู้ดูงาน

11. มีโรงงานปฏฺยชีวภาพ
12. มีทำนบกั้นน้ำ และการทำให้คลองธรรมชาติสะอาด พื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
13. สร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับระบบชุมชนที่มีอยู่เดิม เช่น กองทุนอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์
14. กองทุนสวัสดิการวันละบาท ธนาคารหมู่บ้าน
15. จัดสวัสดิการให้กับผู้ด้อยโอกาส เด็ก คนชรา คนพิการ
16. โครงการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหา เช่น มอบเงินและสิ่งของ เป็นต้น เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนและสร้างความเข้มแข็งให้ได้มีโอกาสพึ่งพาตนเองได้ต่อไป และเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เกิดความเอื้ออาทรต่อกัน
17. โครงการฌาปนกิจสงเคราะห์
18. โครงการกองทุนช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส
19. โครงการร่วมอาสาพัฒนา

ยุทธศาสตร์ที่ 3.2 : พัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพ

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ประชาชนมีสุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ที่ดีถ้วนหน้า มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนปลอดภัยจากยาเสพติด

เป้าหมาย

1. สังคมปลอดภัยจากยาเสพติด
2. สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. ให้ประชาชนดำเนินชีวิตโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และเอื้ออาทรต่อกัน
4. สร้างชุมชนเข้มแข็ง ให้พึ่งพาตนเองได้

กลยุทธ์

1. สร้างกลไกการมีส่วนร่วม มีกลไกการเรียนรู้ร่วมกัน มีการหนุนเสริม บูรณาการ มีการเปิดพื้นที่ให้มากที่สุด มีเวที มีตลาดนัดสุขภาพ
2. สร้างความตระหนักและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีและหลักคุณธรรมให้กับเด็กและเยาวชนรวมถึงส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรักและดูแลกันและกันทั้งภายในครอบครัวและชุมชน
3. สนับสนุนการเฝ้าระวัง ป้องกัน ปรามปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง
4. ส่งเสริมให้สมาชิกเพิ่มความรักความห่วงใยสมาชิกในครอบครัว (ครอบครัวอบอุ่น)
5. ส่งเสริมการศึกษา เพื่อสร้างโอกาสให้เยาวชนพัฒนาทักษะด้านกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
6. ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน โดยส่งเสริมให้แผนงานหรือโครงการต่างๆเกิดจากประชาชนเขาคิดของเขา ตั้งของเขา และมีอำนาจจริงๆ โดยธรรมชาติ
7. สนับสนุนให้ทุกชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

ตัวชี้วัด

1. เกิดเครือข่ายแนวร่วมการเฝ้าระวังความไม่สงบเรียบร้อยในชุมชนและช่วยเป็นหูเป็นตาในการป้องกันปรามปรามยาเสพติดและอบายมุข เช่น สุรา บุหรี่ การพนัน เป็นต้น
2. เด็กและเยาวชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เกิดจิตสำนึก และ ลด ละ เลิกยาเสพติดและอบายมุข
3. มีโครงการ/กิจกรรมชักนำให้เด็กๆ และเยาวชน มีการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชน ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และห่างไกลจากยาเสพติด และอบายมุข
4. ร้อยละของหมู่บ้าน / ชุมชนเข้มแข็งที่เฝ้าระวังยาเสพติด (เป้าหมายร้อยละ 100)

5. ร้อยละของคนที่ไม่ติดสุรา
6. ร้อยละของคนที่ไม่สูบบุหรี่
7. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความอบอุ่น
8. ร้อยละของครัวเรือนที่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
9. ร้อยละของคนในชุมชนที่สังกัดสมาชิกกลุ่มที่จัดตั้งในชุมชน
10. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของคดีที่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดได้
11. คนในครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง
12. ร้อยละของเด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี
13. ร้อยละของเด็กจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ไม่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หรือเทียบเท่าและยังไม่มีการทำงานแต่ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ
14. ร้อยละของครัวเรือนที่มีคนอายุ 15-60 ปี อ่าน เขียนภาษาไทยและคิดเลขอย่างง่ายได้
15. ทุกชุมชนมีศูนย์ข้อมูลข่าวสาร
16. คนในชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสาร

แผนการปฏิบัติการ

1. สร้าง “ครอบครัวเป็นสุข” ก่อน
2. จัดเวทีสาธารณะ เพื่อให้มีการพูดคุยกันของครอบครัวที่มีปัญหา/ประเด็นสำคัญต่างๆเรื่อง ร่วมกับ อบต. ในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ระหว่างแกนนำชุมชนกับคนในชุมชน (สนับสนุนการเปิดเวทีสนทนา ที่มีอยู่เดิมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น)
3. จัดตั้ง “สภาผู้นำหรือสภาแกนนำ” เพื่อเป็นทีมแกนนำคนชุมชนทำข้าม
4. จัดเวทีสภาที่ปรึกษาของชุมชน
5. จัดกิจกรรมเน้นความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว
6. จัดกิจกรรมในการรณรงค์เพื่อสร้างความตระหนักให้ทราบถึงพิษภัยและการป้องกันยาเสพติดและอบายมุข
7. มีแผนงานสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชน มีกลุ่มในการพัฒนาชุมชน ก่อให้เกิดการชักนำให้เด็กฯ ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุข
8. ผลักดันให้เด็กและเยาวชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ
9. สร้างตัวอย่างที่ดีในชุมชน
10. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำระหว่างภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
11. ส่งเสริมกิจกรรมด้านการสร้างสังคมเป็นสุข
12. สถาบันการศึกษา/โรงเรียน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดมากขึ้น เพื่อปลูกฝังคุณธรรมศีลธรรม ตั้งแต่เล็กๆ
13. ยกย่องสิ่งที่ดี / ตัวอย่างที่ดีในชุมชน แล้วสนับสนุนต่อ
14. สนับสนุนจัดตั้งศูนย์กีฬาทุกหมู่บ้าน
15. ใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการรณรงค์ ป้องกัน ยาเสพติดและอบายมุขในชุมชน
16. จัดตั้งศูนย์กลางการปรึกษาหารือ และการทำยุทธศาสตร์พัฒนาตนเองของตำบล(สภาผู้นำ) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงเวทีการปรับทุกข์ แต่เอาปัญหาและความต้องการของชาวบ้านมาช่วยกันแก้ไขหาทางออกอย่างมีแบบมีแผน อย่างมีข้อมูล อย่างเป็นขั้นตอน

โครงการ

1. โครงการนวัตกรรม “สังคมเครือข่าย”
2. ศูนย์กีฬา 3 ตำบล (เปิดบริการถึง 3 หมู่)
3. วันสภาวัดนธรรมและครอบครัว จัดเวที และมีการตัดสินครอบครัวตัวอย่าง ให้เป็นแบบอย่างในชุมชนโดยชาวบ้านช่วยกันเลือกมาเอง
4. โครงการจัดเวทีสาธารณะเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสาธารณชนเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาในชุมชน
5. โครงการจัดเวทีประชาคมชุมชน
6. โครงการเทศบาลพบประชาชน
7. โครงการทัศนศึกษาผู้ปกครองพานุตรหลานตนเองไปทัศนศึกษานอกสถานที่
8. ศูนย์อบรมเยาวชน
9. โครงการกิจกรรมทางเลือกนอกห้องเรียน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
10. โครงการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ
11. โครงการจัดการแข่งขันกีฬาเยาวชนและประชาชน
12. โครงการสนับสนุนการศึกษา
13. จัดตั้งศูนย์กีฬาทุกหมู่บ้าน
14. โครงการณรงค์ ป้องกัน และให้ความรู้เกี่ยวกับโทษมหันต์ของยาเสพติด แก่ประชาชน ในชุมชน
15. โครงการอบรมทักษะชีวิต เพื่อป้องกันยาเสพติด
16. โครงการดีเจนักเรียน ปฏิบัติการเสียงตามสายในโรงเรียน เพื่อป้องกันยาเสพติด และลดอุบัติเหตุจราจร
17. โครงการวิทยุชุมชนร่วมรณรงค์ลดอุบัติเหตุ
18. โครงการใช้มาตรการทางศาสนาในการเฝ้าระวังปัญหา ยาเสพติดในชุมชน
19. โครงการสายใยรัก สายใยครอบครัว เพื่อเชื่อมประสานให้คนในครอบครัวเข้าใจซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศแห่งการปรองดอง และทำกิจกรรมร่วมกัน
20. สนับสนุน/ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตำรวจ ทหาร ฝ่ายปกครอง ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน เช่น สายตรวจตำรวจชุมชน ตู้ยาม ฯลฯ
21. โครงการอบรมจริยธรรมเยาวชนวันเสาร์และอาทิตย์
22. โครงการอบรมให้ความรู้ภาษาต่างประเทศ
23. โครงการก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล
24. โครงการจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อน

ยุทธศาสตร์ที่ 3.3 : สนับสนุนให้ประชาชนได้อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงามและภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่สืบไปสู่อุชนรุ่นหลัง

เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์

1. เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนได้อนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม และภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่สืบไปสู่อุชนรุ่นหลัง
2. สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและประชาชนในชุมชน

เป้าหมาย

ชุมชนมีการสืบสานและถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชน

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดงานประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
3. พัฒนาถ่ายทอดและคุ้มครองภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ทางเลือก และสมุนไพร เป็นต้น

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชน
2. ชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. มีแผนงานและงบประมาณบำรุงรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างเป็นรูปธรรม
4. ร้อยละของครัวเรือนที่คนในครัวเรือนทุกคนได้ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและมารยาทไทย

แผนการปฏิบัติการ

1. สนับสนุนให้เกิดเวทีรวมของผู้รู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน อาทิเช่น หมอกระดูก หมอเอ็น เป็นต้น
2. ขยายและพัฒนาโครงการที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นการต่อยอด
3. สร้างแรงจูงใจในการบำรุงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีคุณค่ากับชุมชน

โครงการ

1. จัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เช่น โครงการจัดงานทำบุญตักบาตร วันปีใหม่, โครงการจัดงานเมลิติลนปี, โครงการจัดงานประเพณีสงกรานต์, โครงการจัดกิจกรรมเข้าสู่ต้นหมู, โครงการจัดงานสมโภชและถวายเทียนพรรษา เป็นต้น
2. โครงการส่งเสริมการอนุรักษ์แพทย์แผนไทย
3. โครงการส่งเสริมการแพทย์แผนไทย
4. โครงการรณรงค์การใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

ยุทธศาสตร์ที่ 3.4 : การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เป้าประสงค์ทางยุทธศาสตร์

1. สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นกับเด็ก เยาวชนและประชาชนในชุมชน
2. เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำระหว่างภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. มีการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่า/คุณประโยชน์ แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

เป้าหมาย

คนในชุมชนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมต่อการสร้างเสริมสุขภาพ รวมถึงการมีทรัพยากรธรรมชาติที่เพียงพอ

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน
2. ส่งเสริมให้มีการกำจัดขยะให้ถูกหลักสุขาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. ส่งเสริมการแปรสภาพเศษวัสดุหรือขยะให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม
4. รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ประชาชนมีความตื่นตัว ทั้งในด้านคุณค่าการมีส่วนร่วม คุณค่าความเป็นเจ้าของ และความมุ่งมั่นที่ทุกฝ่ายร่วมกันดำเนินการจนประสบความสำเร็จ
5. ขยายโครงการที่มีอยู่เดิม และพัฒนา เพื่อเป็นการต่อยอด

ตัวชี้วัด

1. ชุมชนมีสิ่งแวดล้อมที่ดี ปราศจากมลภาวะทางอากาศ น้ำ ดิน เสียง และมีกติกาดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี มีพื้นที่สำหรับกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ
3. ชุมชนมีแหล่งอาหารที่ปลอดภัย ไร้สารพิษ
4. ชุมชนมีการควบคุมขยะ สิ่งปฏิกูล และดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
5. ชุมชนมีการอนุรักษ์การใช้พลังงาน โดยใช้พลังงานอย่างประหยัด
6. ร้อยละของครัวเรือนที่ไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ
7. จำนวนโครงการส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์หรือป้องกันสิ่งแวดล้อม นับจากโครงการที่เป็นทางการในรายงานประจำปีของเทศบาล/ตำบล
8. ร้อยละของครัวเรือนที่มีคนในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

แผนการปฏิบัติการ

1. ให้เกิดการมีส่วนร่วมคิดและร่วมทำของภาคประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ
2. สร้างองค์ความรู้ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง
3. ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้
4. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรักสิ่งแวดล้อม

โครงการ

1. โครงการกิจกรรมทางเลือกนอกห้องเรียน เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวา และนำไปสู่การมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม
2. โครงการสนับสนุนให้เกิดธนาคารขยะระดับชุมชน
3. โครงการการจัดขยะและน้ำเสียระดับครัวเรือน
4. โครงการการจัดการแหล่งน้ำในแต่ละชุมชน
5. โครงการจัดทำหลักสูตรสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับท้องถิ่น
6. โครงการประกวดพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีเด่น
7. โครงการเมื่อน้ำอยู่ ชุมชนน้ำอยู่
8. โครงการอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
9. โครงการรณรงค์คัดแยกขยะในชุมชน และลดอัตราการเกิดขยะ
10. โครงการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี
11. โครงการหน้าบ้านน่ามอง
12. โครงการคลองสวย น้ำใส
13. โครงการการลดสารเคมีในภาคการเกษตร
14. โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ
15. ส่งเสริมโครงการธนาคารขยะในโรงเรียน
16. พัฒนาโครงการปุ๋ยชีวภาพ โดยเปิดตลาดให้เป็นที่รู้จักและยอมรับภายในจังหวัดสงขลาหรือจังหวัดใกล้เคียง
17. โครงการตลาดสดน่าซื้อ
18. โครงการอาหารสะอาด รสชาติอร่อย
19. โครงการส่งเสริมการใช้กฎหมายสาธารณสุข
20. โครงการร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มที่มีระบบปรับอากาศเป็นเขตปลอดบุหรี่

ภาคผนวก 2

แบบฟอร์มการขอรับการสนับสนุนโครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่

โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่

โครงการร่วมสร้างชุมชนและท้องถิ่นให้น่าอยู่ หมู่บ้าน/อบต.

ตำบล อำเภอ จังหวัด

ชื่อ-นามสกุล นาย ก อบต. / ผู้ใหญ่บ้าน

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ / โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร

ผู้รับผิดชอบโครงการ

ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่ง

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก โทรสาร

Email :

รายชื่อผู้ร่วมทำโครงการ (อย่างน้อย 5 คน)

1. ชื่อ-นามสกุล

ตำแหน่ง

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก โทรสาร

Email : บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้

2. ชื่อ-นามสกุล

ตำแหน่ง

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก โทรสาร

Email : บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้

3. ชื่อ-นามสกุล

ตำแหน่ง

เลขที่ประจำตัวประชาชน 13 หลัก

ที่อยู่

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ที่ติดต่อได้สะดวก โทรสาร

Email : บทบาทหน้าที่/ความรับผิดชอบในโครงการนี้

2. **วัตถุประสงค์** ระบุวัตถุประสงค์ของโครงการให้ชัดเจน โครงการต้องการให้เกิดผลอะไร เพียงไร ผลนั้นจะเกิดกับใคร และด้วยเงื่อนไขเวลาอย่างไร วัตถุประสงค์ของโครงการไม่ควรเกิน 3 ข้อ

- 2.1
- 2.2
- 2.3

3. **ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน** ควรกำหนดตัวชี้วัดที่ต้องการให้บรรลุผลในแต่ละเป้าหมายโดยตัวชี้วัดต้องกำหนดให้ถึงผู้ได้รับประโยชน์อย่างชัดเจน ซึ่งควรแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเป็นรูปธรรมวัดผลได้ (สามารถดูตัวอย่างตัวชี้วัดการพัฒนาสุขภาวะชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนตามเอกสารแนบท้าย)

เป้าหมายที่ต้องการบรรลุผล	ตัวชี้วัด
1.	1.1 1.2 1.3
2.	2.1 2.2 2.3
3.	3.1 3.2 3.3

4. **กลุ่มเป้าหมายที่คาดว่าจะได้รับผลประโยชน์และพื้นที่ดำเนินงาน** ระบุกลุ่มเป้าหมายว่าเป็นใครบ้าง จำนวนเท่าไร มีวิธีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายอย่างไร หากมีกลุ่มเป้าหมายหลายกลุ่มควรระบุกลุ่มเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองด้วย พื้นที่ที่จะดำเนินงาน (โดยระบุชื่อหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....
.....
.....

5. กระบวนการดำเนินงาน กลวิธีและกิจกรรม (ระยะเวลาดำเนินงาน 1 ปี) แสดงกิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด กำหนดระยะเวลาของแต่ละกิจกรรม แต่ละกิจกรรมจะเชื่อมโยงกันอย่างไร กิจกรรมหนึ่งๆ จะส่งผลต่อกิจกรรมอื่นๆ อย่างไร และจัดทำปฏิทินกิจกรรม โปรดอธิบายรายละเอียด

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ปฏิทินกิจกรรมโครงการ

วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย/ พื้นที่ดำเนินการ	ตัวชี้วัด ที่สอดคล้อง กับเป้าหมาย	กิจกรรม จะทำอะไร วิธีการอย่างไร	ระยะเวลา ดำเนินการ	ประมาณ การค่าใช้จ่ายที่ เสนอ ๓๓๓.	ภาคีร่วม สนับสนุน

6. แนวทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนและการขยายผล แสดงข้อมูลให้ชัดเจนว่าจะเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในชุมชน/ท้องถิ่นได้อย่างไร เมื่อโครงการที่ สสส.สนับสนุนจบลง และใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการต่อไป ชุมชนจะทำเองต่อหรือใช้แหล่งทุนใดในชุมชน ตลอดจนจะมีวิธีการขยายผลจากการดำเนินโครงการนี้อย่างไรและชุมชนหรือผู้อื่นจะใช้ประโยชน์จากผลของโครงการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ข้อมูลชุมชน แสดงให้เห็นข้อมูลชุมชนโดยละเอียด

7.1 ระบุข้อมูลพื้นฐานทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน (เช่น แผนชุมชน สภาผู้นำ ปราชญ์ชาวบ้าน ความรู้ วัฒนธรรม ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม กองทุนชุมชน แกนนำ ฯลฯ)

.....

.....

.....

.....

.....

7.2 ระบุรายชื่อแกนนำในชุมชน อย่างน้อย 5 คน พร้อมระบุประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนบทบาทหน้าที่ในโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

7.3 ข้อมูลอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ใบนำส่งโครงการเพื่อเสนอ สสส.

โครงการที่นำเสนอ สสส. จะต้องมีเอกสารต่อไปนี้ทุกรายการ หากไม่ครบถ้วนจะทำให้การพิจารณาล่าช้าออกไป เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาโครงการของท่าน กรุณาตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ในการส่งเอกสารโดยทำเครื่องหมาย 4 หน้าหัวข้อเอกสารที่ท่านจัดส่งมา พร้อมกับแนบใบนำส่งนี้มาด้วย

- (1) เอกสารโครงการ 4 ชุด พร้อมแผ่นดิสก์ 1 แผ่น (ถ้ามี) โดยแต่ละชุดประกอบด้วย
- (2) เอกสารประกอบการพิจารณาโครงการ 4 ชุด
 - () ประวัติองค์กร/ หน่วยงานของท่าน โดยสังเขป
 - () ประวัติผลงานของผู้เสนอโครงการหรือผู้รับผิดชอบโครงการโดยย่อ
 - () โครงสร้างทีมงานในการบริหารจัดการโครงการ
 - () ภาระหน้าที่หลักขององค์กรและผลการดำเนินงาน โดยสังเขป
 - () ผลงานหรือกิจกรรมด้านสร้างเสริมสุขภาพในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาโดยสังเขป
 - () แผนที่องค์กรของท่าน
 - () แผนที่เขตพื้นที่ดำเนินงาน
 - () อื่นๆ (ที่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาโครงการ)

..... ท่านสามารถตัดส่วนล่างนี้เพื่อใช้ในการจำหน่ายของ

กรุณาส่ง

เลขานุการกรรมการฯ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
979/116-120 อาคาร เอส.เอ็ม.ทาวเวอร์ ชั้น 34
ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ 10400

(โครงการร่วมสร้างชุมชนฯ ที่ผ่านการพัฒนาศักยภาพ)

ภาคผนวก 3

ตัวอย่างโครงการ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง

ความสำคัญและประเด็นสุขภาพที่เกี่ยวข้อง

“สุขภาพ” เกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องของร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา มากกว่าที่จะมองถึงเรื่องการเจ็บป่วยและการให้ความสำคัญต่อการป้องกันและรักษาโรคด้วยยา วัคซีน เครื่องไม้เครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์ ดังนั้น คนที่มีสุขภาพก็คือคนที่มีสุขภาพดี (Right to Health) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล และตาม พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 หลายมาตรา เช่น บุคคลมีสิทธิดำรงชีวิตในสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ ดังนั้น สุขภาพที่ดีนั้นต้องมาจากสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่น่าไปสู่การสร้างสุขภาพที่ดีของชุมชน

จังหวัดตรัง มีการรวมกลุ่มขององค์กรชุมชนตั้งแต่ป่าต้นน้ำ พื้นที่ราบ และพื้นที่ชายฝั่งทะเล ที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มน้ำตรัง ในลักษณะของความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม เช่น **เครือข่ายองค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด** มีการรวมกลุ่มกันเมื่อปี พ.ศ.2543 มาจนถึงปัจจุบันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า เครือข่ายได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐตรวจสอบแปลงที่ดินที่มีการกล่าวว่ามีบุกรุกทำลายป่าแปลงใหม่ ขณะเดียวกันได้มีการจัดการแปลงที่ดินและควบคุมการใช้ที่ดิน โดยทำเป็น “โฉนดชุมชน” ที่ชุมชนควบคุมมิให้มีการซื้อขายที่ดินให้กับบุคคลภายนอก **เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง** ได้มีการรวมกลุ่มมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว และมีศักยภาพดูแลรักษาทะเลตรังได้เป็นอย่างดี จนทำให้พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดตรังเพิ่มขึ้น และมีจำนวนอวนรุนอวนลากลดลง มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย ซึ่งเรียกว่า “ชุดเฉพาะกิจปราบปรามอวนรุนอวนลาก” ในการเฝ้าระวังรักษาทะเลตรัง **เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง** ซึ่งประกอบด้วยองค์กรชุมชนที่รวมกลุ่มบริเวณตำบลวังมะปราง ตำบลท่าสะบ้า ตำบลหนองตรุด ตำบลบางหมาก ตำบลทับเที่ยง ตำบลย่านซื่อและตำบลบางเป่า รวมทั้งหมด 5 องค์กรชุมชน ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมแม่น้ำตรัง ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำก่อนไหลออกสู่ชายฝั่งทะเลอันดามันที่อำเภอกันตังได้แก่กลุ่มชุมชนฟื้นฟูสายน้ำคลองชี-ท่าสะบ้า กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด กลุ่มคนรักษ์คลองน้ำเจ็ด กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางหมาก กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลย่านซื่อ-บางเป่า

เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง พัฒนามาจากผู้ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมภาคใต้เมื่อปี 2548 และรวมตัวกันในนาม “เครือข่ายชุมชนฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม” ซึ่งรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาพื้นที่น้ำท่วมโดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งภาคใต้ ในส่วนของผู้ได้รับผลกระทบจังหวัดตรังมีกลุ่มเครือข่ายหลายตำบล ทั้งในเขตอำเภอเมืองและอำเภอกันตัง ได้แก่ ตำบลนาโยงใต้ ตำบลหนองตรุด ตำบลนาโต๊ะหมิง ตำบลนาท่ามใต้ ตำบลคลองลู ตำบลบางเป่า ตำบลย่านซื่อ ตำบลควนธานี และตำบลบางหมาก เครือข่ายได้เสนอต่อจังหวัดตรังให้สนับสนุนงบประมาณและแผนการฟื้นฟูชุมชนและช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่เครือข่ายเสนอต่อจังหวัดตรังในทุกด้านที่จะฟื้นฟูชีวิตหลังจากได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม ตลอดจนเสนอแผนงานการแก้ไขปัญหาพื้นที่น้ำท่วมในระยะยาว เช่น การขุดท่อน้ำไหลผ่านถนนรอบเมืองตรัง เป็นต้น

หลังจากเกิดการแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง เครือข่ายผู้ประสบภัยน้ำท่วมก็ตระหนักดีว่า นอกจากการแก้ไขปัญหาพื้นที่น้ำท่วม ซึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าแล้ว เครือข่ายจะต้องร่วมกันจัดการทรัพยากรและดูแลสมาชิกเครือข่ายด้วยกัน จึงมีการต่อยอดไปสู่การเฝ้าระวังแม่น้ำตรัง ฟื้นฟูและเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองต่อไปได้จึงได้มีการรวมตัวกันในนาม ภาคลุ่มน้ำตรังเพื่อบริหารจัดการลุ่มน้ำตรัง คือ ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรชุมชน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ลุ่มน้ำตรังและพัฒนาอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำ

โดยเฝ้าดูการเปลี่ยนแปลงลุ่มน้ำทั้งในเชิงการใช้ที่ดิน แม่น้ำ และภัยธรรมชาติ เพื่อการเตรียมการป้องกันและวางแผนการบรรเทาภัยพิบัติ และนำไปสู่การนำเสนอยุทธศาสตร์จังหวัดตรงร่วมกันต่อไป องค์กรชุมชนเหล่านี้ได้ริเริ่มจัดการลุ่มน้ำมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2548 ลืบเนื่องจากปัญหาน้ำท่วม โดยรวมกลุ่มในนามของเครือข่ายผู้ประสบปัญหาน้ำท่วม และมีการเฝ้าระวังปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง การแก้ไขปัญหาตลิ่งพัง และมีการตรวจสอบคุณภาพน้ำทุกๆ 3 เดือน

หลังจากนั้นโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา(สจน.) ร่วมกับโครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ (ดับบ้านดับเมือง) ได้สนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรชุมชนในการปฏิบัติการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน เพื่อให้้องค์กรชุมชนได้มีการรวมกลุ่มร่วมกับชุมชนอย่างเข้มแข็ง และมีการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมความพร้อมในการเสนอยุทธศาสตร์จังหวัดตรงและการติดตามผลการดำเนินการร่วมกับภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรชาติในระบบนิเวศลุ่มน้ำต้ง โดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำต้งทั้งหมด ได้แก่

1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง

กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของลุ่มน้ำต้งที่มีการจัดการทรัพยากรป่าต้นน้ำและการจัดการเหมืองฝายเพื่อการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่และยังคงความชุ่มชื้นให้ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากน้ำในเหมืองฝายและผลผลิตจากป่าชุมชนได้ตลอดทั้งปีสายน้ำคลองซีเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำต้งมีเนื้อที่ประมาณ 662 ไร่ ไหลผ่านอำเภอวังวิเศษทั้ง 5 ตำบล มีต้นน้ำมาจากเทือกเขาอ่าวตง (เขาอนุจู้) เขาใหญ่และเขาประ-บางคราม ซึ่งสายน้ำคลองซีถือได้ว่าเป็นสายเลือดใหญ่ของคนวังวิเศษ เพราะเป็นแหล่งอาหารขนาดใหญ่ที่มีทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่สมบูรณ์ รวมทั้งในอดีตเคยใช้เป็นเส้นทางสัญจรไป-มาของคนชุมชนวังวิเศษอีกด้วย

ปัจจุบันกลุ่มองค์กรชุมชนท่าสะบ้า มีการทำงานร่วมกับ อบต.ท่าสะบ้าในการจัดการป่าต้นน้ำ และเหมืองฝายชุมชน มีการจัดการเรื่องการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ยังคงมีการแก้ไขปัญหาในระดับยุทธศาสตร์จังหวัด และพูดถึงข้อมูลและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันจะนำมาซึ่งความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไป

2. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด ตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด มีพัฒนาการมาจากสถานการณ์อุทกภัยเมื่อปี 2548 ทั้งนี้เพราะบริเวณทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตำบลหนองตรุดจดแม่น้ำต้งตลอดแนว พื้นที่โดยรวมมีสภาพเป็นพรุ ในช่วงฤดูฝนมักเกิดน้ำท่วม ก่อให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ทำการเกษตรทั้งสวนยางและปศุสัตว์จากการสำรวจเมื่อปี 2548 พบว่าพื้นที่ตำบลหนองตรุด โดยเฉพาะในบริเวณหมู่ที่ 1,2,3 และ 7 มีน้ำท่วมขังและส่งผลกระทบต่ออุปโภคบริโภคของชุมชนมากที่สุด ชุมชนเสนอการแก้ไขปัญหาระยะยาว โดยให้มีการวางแผนแก้ไขปัญหาภัยน้ำท่วมแบบประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งเครือข่ายอาสาสมัครร่วมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยชุมชน รวมทั้งระบบการกักกั้น การอพยพ และหลักสูตรอาสาสมัครกักกั้นรวมทั้งการซ่อมป้องกันและกักกั้นน้ำท่วม จึงได้มีการตั้ง “เครือข่ายชุมชนฟื้นฟูผู้ประสบภัยน้ำท่วม” ขึ้นร่วมกับตำบลอื่นๆ ในจังหวัดที่ประสบภัยน้ำท่วมเช่นเดียวกัน การรวมกลุ่มดังกล่าวทำให้ชุมชนสามารถรวบรวมข้อมูลผลกระทบและความเสียหายจากสถานการณ์น้ำท่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในระดับจังหวัดได้ ต่อมาจึงได้มีการตั้งกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลหนองตรุดขึ้น โดยแนวคิดหลักในช่วงเริ่มดำเนินการเมื่อปี 2549 คือการดำเนินการ “กองทุนฌาปนกิจ ตำบลหนองตรุด” และช่วยเหลือสมาชิกและผู้สูงอายุให้มีการตรวจสอบสุขภาพ

อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง พร้อมมีเงินสงเคราะห์ศพและเงินกองทุนให้ทายาทกรณีที่สมาชิกเสียชีวิต โดยสมาชิกเริ่มแรกทั้งตำบลมีประมาณ 477 คน ปัจจุบันมี 815 คน และเป็นสมาชิกที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมขังในเขต 4 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1,2,3 และ 7 ประมาณ 300 คน ซึ่งสมาชิกดังกล่าวได้ใช้ชีวิตผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าและพื้นที่พรุ ซึ่งเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับเศรษฐกิจของครอบครัว

ตำบลหนองตรุดมีแม่น้ำตรังเป็นแม่น้ำสายหลัก รวมทั้งมีคลองโพ คลองอะไหล่ และคลองน้ำตาย เป็นแม่น้ำสาขา มีพื้นที่พรุอันมีความอุดมสมบูรณ์ในแง่ของการทำการประมง และแหล่งที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ พืช สัตว์ประมาณ 500 ไร่ มีพื้นที่ป่าสงวน(ป่ายางนา)ที่มีความอุดมสมบูรณ์ประมาณ 30 ไร่ ปัจจุบันชุมชนหนองตรุดได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน พร้อมทั้งได้ปรึกษาหารือร่วมกัน ให้มีการพัฒนาศักยภาพของกองทุนฌาปนกิจ ซึ่งเป็นกองทุนที่มีอยู่แล้วให้สามารถยกระดับนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างครบวงจร และนำมาซึ่งสุขภาวะที่สมบูรณ์ของชุมชนต่อไป โดยเฉพาะเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นรากฐานสำคัญแห่งการก่อเกิดอาชีพ และเศรษฐกิจของตำบลหนองตรุดในปัจจุบัน

3. กลุ่มคนรักรักษาคลองน้ำเจ็ด เทศบาลเมืองตรัง จังหวัดตรัง

คลองน้ำเจ็ด เป็นคลองที่ไหลผ่านตัวอำเภอเมืองตรัง เช่นเดียวกับคลองห้วยยาง แต่คลองน้ำเจ็ดยังคงมีสภาพความอุดมสมบูรณ์มากกว่า ทั้งนี้เพราะคลองห้วยยางได้กลายเป็นคูระบายน้ำเสียของตัวเมือง ทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย สัตว์น้ำสูญพันธุ์ สองข้างคลองกลายเป็นซีเมนต์ น้ำดำและมีกลิ่นเหม็น

ดังนั้น ชุมชนริมฝั่งคลองน้ำเจ็ดจึงเล็งเห็นอนาคตของคลองน้ำเจ็ดแล้วว่าหากไม่มีการจัดการดูแลในอนาคดคลองน้ำเจ็ดอาจจะกลายเป็นสภาพเหมือนคลองห้วยยางในปัจจุบัน คลองน้ำเจ็ดมีความยาวประมาณ 8 กิโลเมตร มีต้นน้ำมาจากเขาข้างหายในเขตอำเภอนาโยงและตำบลนาพละ ไหลผ่านเข้าตัวเมืองตรังบริเวณหัวสะพานอนุสาวรีย์พระยารัษฎานุประดิษฐ์จนถึงบริเวณท้ายวัดคลองน้ำเจ็ดก่อนจะไหลออกสู่คลองนางน้อย และแม่น้ำตรังต่อไป

จากการรวมกลุ่มของคนรักรักษาคลองน้ำเจ็ดปัจจุบัน คลองน้ำเจ็ดมีสมาชิกที่เฝ้าระวังสายน้ำร่วมกัน 9 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนควนขนุน ชุมชนวิเศษกุล ชุมชนต้นสมอ ชุมชนวังตอ ชุมชนโคกหล่อ ชุมชนคลองน้ำเจ็ด ชุมชนโป๊ะเซ็ง ชุมชนท้ายพรุ และชุมชนสรรพาคร โดยทั้ง 9 ชุมชนได้ร่วมกันประสานงานกับเทศบาลนครตรังและสำนักงานทรัพยากรจังหวัดตรังในการวางแผนการแก้ไขปัญหาคลองน้ำเจ็ดร่วมกัน ทั้งนี้จากบทเรียนดังกล่าวพบว่า หน่วยงานที่เข้ามาแก้ไขปัญหากลับมีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณและเงื่อนไขเวลา ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของชุมชนและพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยและปรับเปลี่ยนกิจกรรมตามสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น

4. กลุ่มคนรักรักษาคลองลำพู่-บางหมาก ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

คลองลำพู่เป็นแม่น้ำสายสั้นๆ ซึ่งอยู่ในบริเวณตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งอยู่ทางตอนล่างของกลุ่มน้ำแม่น้ำตรัง และเป็น 1 ในจำนวนแม่น้ำ 9 สายที่ไหลผ่านตำบลบางหมาก มีความยาวประมาณ 2.5 กิโลเมตรโดยต้นน้ำมาจากแม่น้ำตรังหนุนขึ้นมาและไหลไปทางทิศตะวันตก ผ่านชุมชนคลองลำพู่ ในเขตตำบลบางหมาก คลองลำพู่มีความกว้างของคลองประมาณ 25-30 เมตร ลึกประมาณ 2.30 เมตร สองฝั่งคลองมีป่าข้างคลองประมาณ 2 เมตร และมีเขตคลองห่างจากคลองประมาณ 15 เมตร ชุมชนใช้ประโยชน์ในลำคลอง โดยใช้ประกอบอาชีพทำการประมง ไซปูดำ จับปลา หาทอย ใช้ในการสัญจรไป-มาระหว่างตำบลย่านซื่อ บางเป่า ควนพุงลี อำเภอกันตัง และอำเภอเมือง อาชีพที่สืบเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์จากคลองลำพู่

1. **อาชีพประมง** จับสัตว์น้ำ ปูดำ/ปลา/หอย สร้างรายได้ให้กับครัวเรือนต่อวันประมาณ 200 บาท คิดรวมต่อเดือนประมาณ 4,000 บาท(คิดเฉพาะวันน้ำเป็น 10 วัน วันน้ำตาย 10 วัน และ วันว่าง 10 วัน) คิดเป็นรายได้รวมต่อปี 48,000 บาท
2. **อาชีพเก็บผลผลิตจากต้นจาก** ต้นจาก 1 ต้น ให้อุด 3 ยอด ใน 1 ปี คิดเป็นรายได้ต้นละ ประมาณ 30 บาท ใน 1 ไร่มีประมาณ 50 ต้น สร้างรายได้ต่อปีประมาณ 2,500 บาท ตลอดสายคลองมีต้นจากประมาณ 80 ไร่ โดยมีผู้ใช้ประโยชน์ทั้งหมด 16 ครอบครัว ได้แก่ แป๊ะจัน บ่าวแจ้ว โกหวัด โกแก่ โต๊ะปี โกสัน ผญ.ปรีชา สุหมิง สุหมาด โกเจียน ปูเสรีฐู สุโหรง จิวเหียน สุเกบ และโกฉิน รวมเป็นรายได้ของชุมชนประมาณ 200,000 บาทต่อปี
3. **อาชีพจากผลิตภัณฑ์ต้นกก** เป็นพืชที่ออกขึ้นตามธรรมชาติ ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในการเก็บต้นกกมาทำเป็นเชือกผูกของ และทำผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสาน มีชุมชนใช้ประโยชน์ประมาณ 5 ครอบครัว คิดเป็นรายได้ต่อปี 6,000 บาท
4. **ผลผลิตจากต้นลำพู** ทำไม้กระดานและเก็บดอกทำผักเคียง เป็นแหล่งรวมหิ้งห้อยที่สร้างความสวยงามให้กับสายคลองในยามค่ำคืน รวมทั้งช่วยป้องกันตลิ่งพังได้เป็นอย่างดี เนื่องจากรากของลำพูมีเยอะมาก
5. **ผลผลิตจากต้นเตย** ชุมชนใช้ทำเสื่อ เพื่อใช้สอยในครอบครัว สามารถลดรายจ่ายให้กับชุมชนได้ไม่น้อย อีกทั้งยังช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้กับสายคลองได้อีกด้วย

จากสถานการณ์และความอุดมสมบูรณ์ของคลองลำพูที่มีอยู่ ทำให้ชุมชนตระหนักและเห็นความสำคัญของการรวมตัวกันเพื่อรักษาสายคลองลำพูให้คงสภาพที่สมบูรณ์ไว้เพื่อรุ่นลูก รุ่นหลานต่อไป การรวมกลุ่มเริ่มขึ้นเมื่อปลายปี 2550 โดยกรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อมภาค 15 ภูเก็ต มีโครงการแต่งตั้งอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 คน เพื่อเฝ้าระวังและวัดคุณภาพน้ำทุกเดือน โดยให้เครื่องมือและน้ำยาปรับคุณภาพน้ำ และมีการร่วมกันประชุมเวทีระดับจังหวัด

หลังจากนั้นจึงได้มีการรวมกลุ่มขึ้นประมาณ 10 คน เพื่อพูดคุยและขอประชาติในกลุ่มให้มีการทำงานกันอย่างต่อเนื่อง เริ่มแรกมีการคุยถึงการแก้ไขปัญหาหน้าท่วม และมีการเดินสายเปิดเวทีหลายแห่ง หลังจากนั้นจึงเล็งเห็นความจำเป็นในการรักษาสายคลองลำพูให้คงความอุดมสมบูรณ์ และลดปัญหาความเสื่อมโทรมเหมือนเช่นที่สายคลองอื่นๆกำลังประสบในปัจจุบันจนได้มีการตั้งกลุ่ม “**คนรักคลองบางลำพู**” ขึ้น และร่วมกันสำรวจข้อมูลทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนในชุมชน

หลังจากนั้น อดต.บางหมากจึงเข้ามาสนับสนุนในการทำกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ได้มีการดำเนินการไปแล้ว คือ การอบรมเยาวชนในพื้นที่ ให้ร่วมกันดูแลทรัพยากรของชุมชนต่อไป และกิจกรรมการปลูกต้นไม้ริมคลอง (15 กันยายน 2550) นอกจากนั้นยังมีการประสานงานเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรร่วมกับในนามภาคีลุ่มน้ำตรัง

5. กลุ่มองค์กรชุมชนย่านชื้อ ตำบลย่านชื้อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

การรวมกลุ่มในพื้นที่ยังไม่ชัดเจน แต่ด้วยสภาพพื้นที่ซึ่งขนาบด้วยแม่น้ำตรัง ทำให้ทั้ง 2 ชุมชนนี้มีกลุ่มตัวแทนชุมชนเข้าร่วมแลกเปลี่ยนและนำเสนอข้อคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาลุ่มน้ำแม่น้ำตรังร่วมกัน สภาพปัญหาในพื้นที่โดยภาพรวม ได้แก่ ปัญหาน้ำเสียจากแปปลา โรงงานอุตสาหกรรม และการทิ้งเศษขยะลงแม่น้ำตรัง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สายระบบนิเวศของชุมชนปลายน้ำ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับประโยชน์และประกอบอาชีพประมง ซึ่งต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศแม่น้ำตรัง เช่น ชุมชนย่านชื้อซึ่งมีอาชีพหลักคือการทำใบจากขาย ดังนั้นหากสภาพพื้นที่สูญเสียระบบนิเวศไป ป่าจากที่เคยเป็นแหล่งรายได้หลักของชุมชนก็จะสูญเสียไปด้วย

ตารางแสดงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศและสภาพปัญหาของพื้นที่ลุ่มน้ำต้ง

ระบบนิเวศน์	สถานการณ์ปัญหา	พื้นที่ศึกษา
ป่าต้นน้ำ ต.เขาวีเศษ ต.วังมะปรางเหนือ ต.วังมะปรางต.ท่าจิว และ ต.ท่าสะบ้า	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาทำคูตทรายทำลายระบบนิเวศลุ่มน้ำต้งและเปลี่ยนทิศทางการไหลของน้ำ น้ำขุ่น มีตะกอน ตื้นเขิน จำนวนพันธุ์สัตว์น้ำลดลง ● การประกอบอาชีพเกษตรกรรมผิดวิธี เช่น ไถต้นไม้มิริมคลองทิ้งลงคลองเพื่อปลูกปาล์มและยางพารา เป็นสาเหตุของการก่อให้เกิดตลิ่งพัง แม่น้ำตื้นเขิน ทำลายระบบนิเวศริมคลอง น้ำเสีย และต้นไม้อินลำคลองกลายเป็นสิ่งกีดขวางทางน้ำ ก่อให้เกิดปัญหาอุทกภัยในช่วงน้ำหลาก ● ป่าต้นน้ำถูกทำลาย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายฟื้นฟูสายน้ำคลองชี ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า
ลุ่มน้ำต้ง ตอนกลาง ได้แก่ เขตเทศบาลนครต้ง ตำบลทับเที่ยง และ ตำบลหนองตรุ็ด	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาทำคูตทราย ● ปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภทและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกิดน้ำท่วมขัง และส่งผลให้ต้องสูญเสียอาชีพและพื้นที่ทางการเกษตร ● น้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม เป็นการลักลอบเอาน้ำเสียไปทิ้งแหล่งน้ำธรรมชาติ ● สายคลองซึ่งเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนตื้นเขินและชุมชนใช้ประโยชน์ได้น้อย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุ็ด ● กลุ่มคนรักภัยคลองน้ำเจ็ด
ลุ่มน้ำต้ง ตอนล่าง ได้แก่ ตำบลบางหมาก ตำบลย่านซื่อ ตำบลบางเป้า	<ul style="list-style-type: none"> ● ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งชุมชนและแพปลา ● ปัญหาการใช้เครื่องมือประมงผิดประเภท ● ปัญหาโครงการพัฒนาที่ทำลายระบบนิเวศ ● ปัญหาด้านฐานทรัพยากรชุมชนถูกทำลาย 	<ul style="list-style-type: none"> ● เครือข่ายองค์กรชุมชนบางหมาก ● เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลย่านซื่อ-บางเป้า

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างสุขภาวะให้กับชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง และคนในจังหวัดตรังที่อาศัยแม่น้ำตรังเป็นเส้นเลือดใหญ่ในการดำรงชีวิต แม่น้ำตรังมีความยาวทั้งลุ่มน้ำประมาณ 195 กิโลเมตร ถือเป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในจังหวัดตรังและยังคงความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นแก่งของพีชริมน้ำ เช่น ป่าจาก ลำพู่ ฝาย ต้นยางแม่น้ำ ฯลฯ หรือจะเป็นความสำคัญในแง่ของวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง หรือการท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ แต่บางช่วงของแม่น้ำตรังก็ยังมีปัญหา คลองตันเขิน กลุ่มเกษตรกรที่มีที่ดินติดริมแม่น้ำต้องสูญเสียพื้นที่บางส่วนไปกับการกัดเซาะ แม่น้ำขุ่น มีการดูตกรายเป็นจุดๆ รวมทั้งยังมีปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังของคนลุ่มน้ำตรังมาจนถึงทุกวันนี้

การทำงานของภาคีลุ่มน้ำตรัง แบ่งเป็นสองระดับ คือ องค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งมีแผนในการรวบรวมข้อมูลและนำไปสู่พื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่อไป ซึ่งได้แก่ องค์กรชุมชนท่าสะบ้า กลุ่มคนรักรักษาคลองน้ำเจ็ด กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่ บางหมาก ส่วนพื้นที่ขยาย 2 พื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุดและกลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ-บางเป่า อันจะต้องมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนขึ้นใหม่ ซึ่งปัจจุบันมีองค์กรสนับสนุนและทำงานคู่ขนานกันไป 2 องค์กร ได้แก่ โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา และโครงการดับบ้านดับเมือง เรียนรู้อยู่ที่ปากใต้ ตามงบประมาณของ สสส. ซึ่งทั้ง 2 องค์กรได้ร่วมมือกันในการผลักดันให้เกิดการเชื่อมร้อยภาคีในระดับจังหวัดตรัง เพื่อสร้างพลังในการยื่นข้อเสนอและผลักดันยุทธศาสตร์ในระดับจังหวัด พร้อมทั้งประสานงานร่วมกับ อปท. เพื่อสร้างข้อบัญญัติในระดับตำบลให้เกิดขึ้นภายในปี 2553

ดังนั้นโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะหนุนเสริมให้เนื้อหาของภาคีลุ่มน้ำตรัง มีความเข้มแข็งและมีรูปธรรมในพื้นที่ และนำไปสู่การแก้ไขในเชิงยุทธศาสตร์ระดับท้องถิ่นและจังหวัด อันจะเป็นแนวทางการสร้างสุขภาวะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์กรชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน
2. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติกรดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง
4. เพื่อยื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรแม่น้ำตรังโดยชุมชน

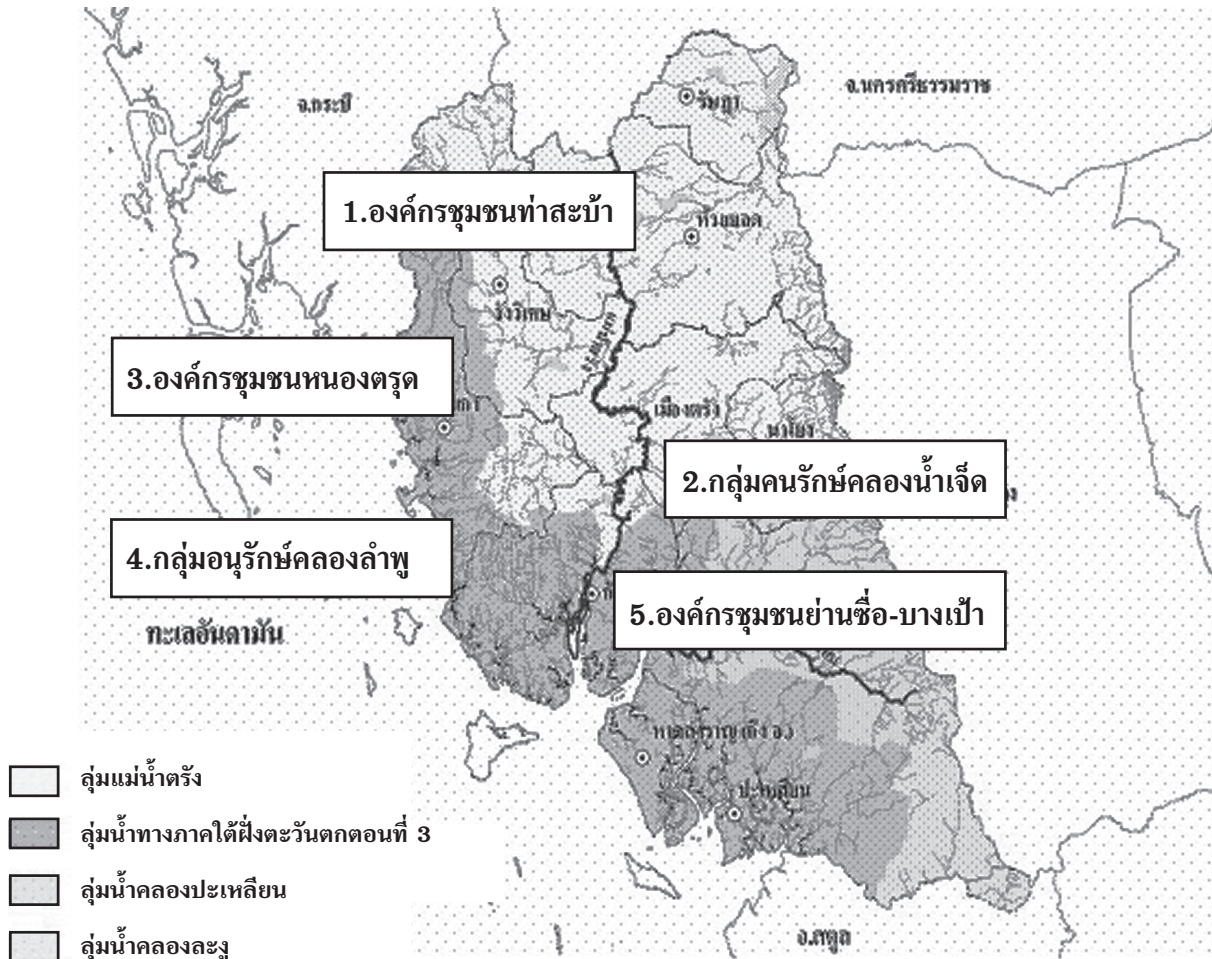
กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับประโยชน์

1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง
2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
3. กลุ่มคนรักรักษาคลองน้ำเจ็ด อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
4. กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง
5. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

พื้นที่ดำเนินงาน (แบ่งตามเขตปกครอง)

ชื่อสถานที่ พื้นที่ลุ่มน้ำตื้นซึ่งมีการรวมกลุ่มองค์กรในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำตื้น จำนวน 5 องค์กรชุมชน

แผนที่แสดงพื้นที่เป้าหมาย



ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- มีเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตื้น
- มีพื้นที่ปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน
- มีองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตื้น
- มีข้อเสนอเพื่อยกระดับการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำตื้นสู่กลไกยุทธศาสตร์จังหวัด

ภาคีร่วม

- โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา มีบทบาทในการประสานงานกับส่วนราชการจังหวัด
- โครงการดับบ้าน ดับเมือง เรียนรู้ยู่ดีที่ปากใต้ มีบทบาทในการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนในจังหวัดตรัง

กรอบการศึกษา

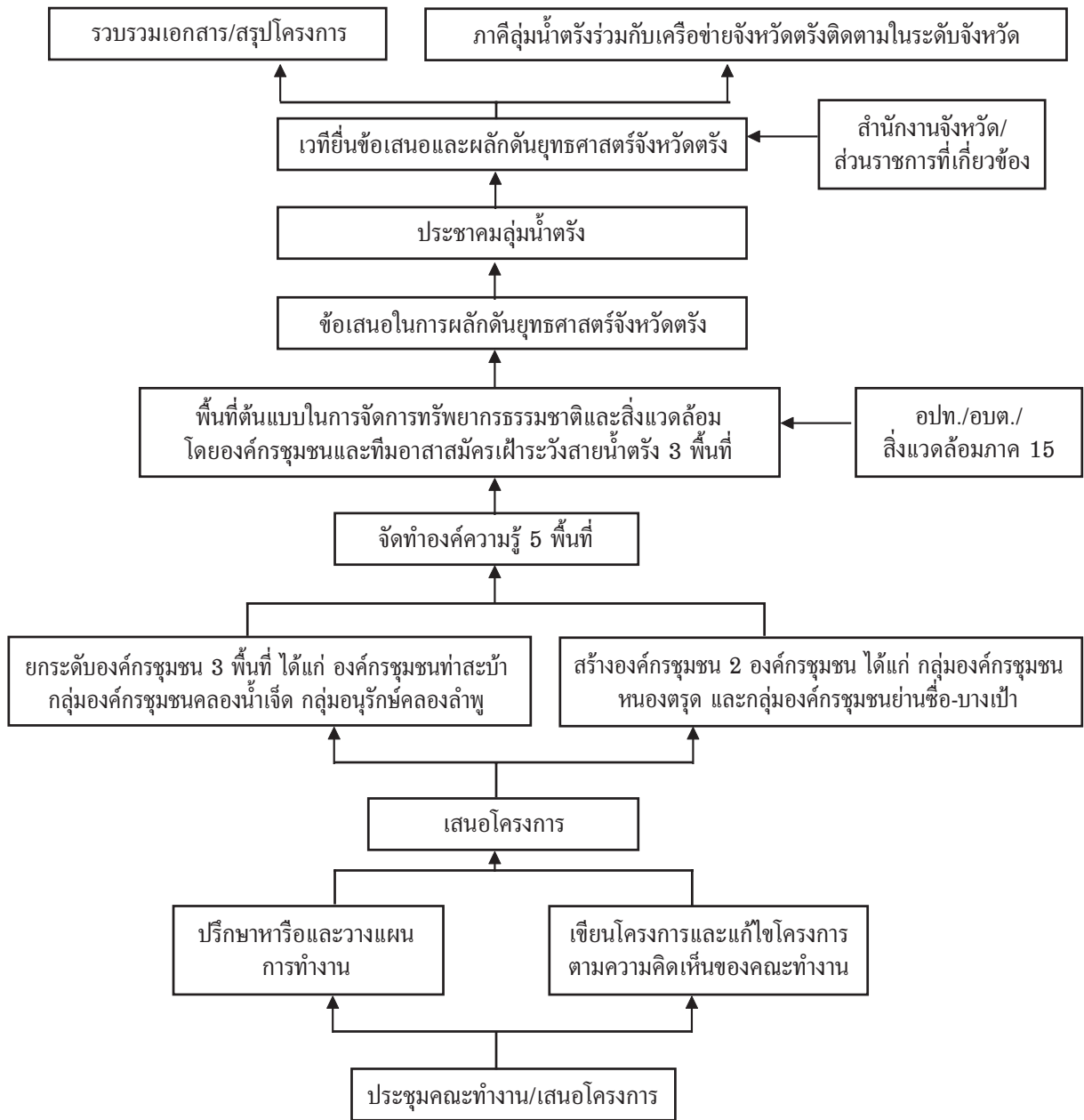
วัตถุประสงค์	กรอบการศึกษา	ตัวชี้วัด
<p>1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ภูมิปัญญา/ประวัติศาสตร์ชุมชน-ลุ่มน้ำ 2. อาณาเขต 3. อาชีพ-วิถีชีวิต 4. สัตว์น้ำ-สัตว์บก 5. ป่าต้นน้ำ-ป่าริมน้ำ-ป่าชายเลน 6. พรุ 7. สมุนไพร-พืชประจำถิ่น 8. กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเครือข่าย 9. สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง ในปัญหาน้ำท่วม ปัญหาลิ่งพัง ปัญหาน้ำเสีย 10. ถอดบทเรียนการทำงานของเครือข่าย 11. ข้อเสนอการแก้ไขปัญหาในเชิงยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด 	<p>1. มุ่งองค์ความรู้ภาพรวมการจัดการลุ่มน้ำตรังโดยองค์กรชุมชน</p>
<p>2. เพื่อส่งเสริมปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในของชุมชน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้เกิดพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม 	<p>มีพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนอย่างน้อย 3 พื้นที่</p>
<p>3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดประชุมและลงเก็บข้อมูลร่วมกัน 3 ส่วน คือ ชุมชน เยาวชนในพื้นที่และภาคีที่เกี่ยวข้อง 2. ศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชนจากพื้นที่ที่มีการดำเนินงานสำเร็จแล้ว 3. ประชุมปรึกษาหารือ พร้อมทั้งสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีองค์กรชุมชน 4. สร้างกฎ กติกา และวางแผนการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง 5. จัดเวทีองค์กรชุมชนร่วมกันทั้งสายน้ำเพื่อยกระดับสู่เครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง 6. พัฒนาทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรังร่วมกัน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีเครือข่ายองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังอย่างน้อย 5 องค์กรชุมชน 2. มีทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรัง

วัตถุประสงค์	กรอบการศึกษา	ตัวชี้วัด
4. เพื่อยื่นข้อเสนอ แนวทางการ แก้ไขปัญหา การจัดการ ทรัพยากร แม่น้ำตรัง โดยชุมชน	1. นำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์และทำ ความเข้าใจกับชุมชน 2. ประชุมเพื่อค้นหาปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยองค์กรชุมชน แล้วนำไปสู่ข้อเสนอในระดับยุทธศาสตร์จังหวัด 3. ทำประชาคมร่วมกัน 4. จัดประชุมร่วมกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง	1. มีข้อเสนอ แนวทางการ แก้ไขปัญหา การจัดการ ทรัพยากรแม่น้ำ ตรังโดยชุมชน 2. มีการจัดเวทียื่น ข้อเสนอแนวทาง การแก้ไขปัญหา การจัดการ ทรัพยากร แม่น้ำตรัง โดยชุมชน ร่วมกันส่วน ราชการในระดับ จังหวัด

ตัวชี้วัดที่จะเกิดขึ้นหลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินโครงการ

- 1) มีพื้นที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนาร่อง 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ต้นน้ำ 1 พื้นที่
กลางน้ำ 1 พื้นที่ และปลายน้ำ 1 พื้นที่
- 2) มีภาคีองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังเกิดขึ้น
- 3) มีข้อเสนอที่จะผลักดันในระดับยุทธศาสตร์จังหวัดตั้งต่อไป
- 4) มีเครือข่ายภาคส่วนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งภาคีองค์กรชุมชน ภาคี อปท. และส่วนราชการในระดับจังหวัด
- 5) มีข้อมูลองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ลุ่มน้ำตรัง

แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงานของเครือข่าย



แผนดำเนินงาน

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ดำเนินการ	กิจกรรมจะทำอะไร วิธีการอย่างไร	ระยะเวลาที่ดำเนินการ	ประมาณการค่าใช้จ่าย
1. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำตรัง โดยองค์กรชุมชน	1. มีทีมคณะทำงาน 2. มีแผนดำเนินงานร่วมกัน 3. มีกรอบการจัดทำข้อมูลเบื้องต้น 4. มีพื้นที่ดำเนินงาน	1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด 3. กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด	ประชุมปรึกษาหารือแแกนคณะทำงานลุ่มน้ำตรัง	มกราคม-กุมภาพันธ์ 2552	5,000 บาท
2. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน	1. มีข้อมูลการจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชน 2. มีกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่	4. กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่ 5. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ	ประชุมวางแผนการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ 5 พื้นที่ (กลุ่มองค์กรชุมชนท่าสะบ้า, กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด, กลุ่มคนรักรักษ์คลองน้ำเจ็ด, กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่, กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ-บางเป้า)	กุมภาพันธ์-มีนาคม 2552	7,000x5 พื้นที่ =35,000 บาท
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง	1. มีกลุ่มองค์กรชุมชนเกิดขึ้นอย่างน้อย 5 องค์กรชุมชน 2. มีกฎ กติกา และแผนการทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง		ประชุมปรึกษาหารือพร้อมทั้งสร้างความตระหนักถึงให้เห็นถึงความจำเป็นของการมีองค์กรชุมชน 5 องค์กรชุมชน		
4. เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน	1. มีทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรัง 3 จุด คือ ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ	1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด 3. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลบางหมาก	จัดเวทีพัฒนาทีมอาสาสมัครเฝ้าระวังสายน้ำตรังร่วมกัน	เมษายน-พฤษภาคม 2552	1. จัดเวที 10,000 บาท 2. สนับสนุนกิจกรรม 5,000 บาท x 3 พื้นที่ = 15,000 บาท รวม 25,000 บาท
5. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง					

วัตถุประสงค์	ตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ดำเนินการ	กิจกรรมจะทำอะไร วิธีการอย่างไร	ระยะเวลาที่ดำเนินการ	ประมาณการค่าใช้จ่าย
6. เพื่อยื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำต้งโดยชุมชน	มีข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำต้งโดยชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลท่าสะบ้า 2. กลุ่มองค์กรชุมชนตำบลหนองตรุด 3. กลุ่มอนุรักษ์คลองน้ำเจ็ด 4. กลุ่มอนุรักษ์คลองลำพู่ 5. กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านย่านซื่อ 	ประชุมเพื่อระดมปัญหาและข้อเสนอการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับยุทธศาสตร์จังหวัดต้ง	พฤษภาคม - มิถุนายน 2552	10,000 บาท
	มีข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำต้งโดยชุมชนฉบับสมบูรณ์		เวทีประชาคมกลุ่มน้ำต้ง	มิถุนายน-กรกฎาคม 2552	40,000 บาท
	ข้อเสนอขององค์กรชุมชนได้รับพิจารณาจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง		เปิดเวทียื่นข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำต้งโดยชุมชน (ฉบับสมบูรณ์) กับส่วนราชการและวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาไปสู่ยุทธศาสตร์จังหวัดต้ง	กรกฎาคม-สิงหาคม 2552	40,000 บาท
7. เพื่อสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกลุ่มน้ำต้งโดยองค์กรชุมชน	มีองค์ความรู้เกิดขึ้น 1 ฉบับ		รวบรวมองค์ความรู้และข้อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรน้ำต้งโดยชุมชน (ฉบับสมบูรณ์)	กันยายน-พฤศจิกายน 2552	5,000 บาท
			ค่าประสานงานกิจกรรม		10 เดือน x 1,000 บาท = 10,000 บาท
			ค่าถ่ายเอกสาร		10 เดือน x 500 บาท = 5,000 บาท
รวมงบประมาณทั้งสิ้น					200,000 บาท

การบริหารโครงการ

แบ่งภารกิจการทำงาน โดยการประสานงาน เอกสาร บัญชี ผู้ประสานงานเป็นคนรับผิดชอบ ส่วนการปฏิบัติการในพื้นที่ผู้ช่วยวิจัยและผู้วิจัยจะเป็นคนดำเนินการและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์โดยทำงานควบคู่ไปกับที่ปรึกษาโครงการและองค์กรเอกชนที่เข้ามาสัมพันธ์ ส่วนการเปิดบัญชีจะใช้หลัก สองในสาม เพื่อความโปร่งใสในการตรวจสอบโครงการ

งบประมาณ

งบประมาณรวม 200,000 บาท (รายละเอียดตามแผนการดำเนินกิจกรรม)

ความต่อเนื่องยั่งยืนและการขยายผล

เมื่อโครงการแล้วเสร็จกลุ่มองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรังจะมีความเข้มแข็งขึ้นและสามารถติดตามยุทธศาสตร์จังหวัดที่นำเอาข้อเสนอการแก้ไขขององค์กรชุมชนลุ่มน้ำไปพิจารณาและร่วมกับโครงการเสริมสร้างจิตสำนึกและเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนจังหวัดตรัง ซึ่งมีภาคีองค์กรชุมชนร่วมกัน 7 ภาคีและผลักดันให้มีคณะกรรมการของกลุ่มองค์กรชุมชนในการพิจารณายุทธศาสตร์ของจังหวัดต่อไป

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การเผยแพร่ผลการดำเนินโครงการ

มีเอกสารสรุปรายงานการดำเนินกิจกรรมและบทเรียนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยองค์กรชุมชนลุ่มน้ำตรัง พร้อมทั้งมีพื้นที่ในการจัดการนำร่อง 3 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ป่าต้นน้ำชุมชน (บริเวณตำบลท่าสะบ้า) พื้นที่ลุ่มน้ำตรังตอนกลางกับการทำเกษตรชีวภาพ (กลุ่มองค์กรชุมชนบ้านหนองตรุด) และการจัดการป่าจาก (กลุ่มคนรักคลองลำพู-บางหมาก).

กลเม็ดการคิดและเขียนให้เป็นโครงการ

1. รวมคน เตรียมข้อมูลและความคิดให้พร้อม
2. เขียนถ่ายทอดความคิด และจัดลำดับความสำคัญ
ออกมาเป็นโครงการอย่างเป็นระบบ
ที่เชื่อมร้อยสอดคล้องอย่างมีเหตุผล คือ
 - หลักการและเหตุผล
 - เป้าหมาย วัตถุประสงค์
 - ยุทธศาสตร์ (กิจกรรม) และกระบวนการดำเนินงาน
 - แผนปฏิบัติการ
 - คณะทำงานและภาตี่ร่วมงาน
 - งบประมาณ
 - ผล/ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
 - การติดตามประเมินผลโครงการ
3. ทบทวนการเขียนโครงการให้แน่ใจว่า ได้ถ่ายทอด
จากความคิดอย่างมีส่วนร่วมที่ชัดเจน ถูกต้อง
สอดคล้อง และวางรูปแบบน่าชวนอ่าน



สสส. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ

สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์